

L 65-3
164

J. LAUVA

**TAUPIBAS UN
IZŠĶĒRDĪBAS
SABIEDRĪSKĀ NOZĪME**

RĪGĀ, 1930
VALTERA UN RAPAS A./S. KRĀJUMĀ

65-3
164

33

Taupības un izšķērdības sabiedriskā nozīme

J. Lauva.

Rigā, 1930

Valtera un Rapas akciju sabiedrības krājumā

III
Lid
VAs
r

Viļa Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~73-~~

~~45.693~~

0309056441

Valtera un Rapas
akc. sab. grāmatspiestuve
Rīgā, Brīvības ielā 129/133

levads.

Pēdējos gados ļoti bieži notiek pašnāvības, par kuŗu galveno iemeslu uzdod dzīves bezvērtību, saimnieciskas grūtības un sakarā ar to — dzīves apnikumu. Protams, ka šādi pašnāvnieki pa lielākai daļai iepriekš ir plaši pārdomājuši un apsvēruši visu savu dzīvi un tikai pēc tam, nākuši pie galīgās atziņas par dzīves nevērtību, šķīrušies no tās. Ja nu pie šādas atziņas var nākt fiziski un garīgi vesels cilvēks, tad nevar būt šaubu, ka tādai pilnīgi nedabiskai parādībai galvenais iemesls atradīsies nepareizā domu gaitā, dzīves īsto vērtību nepazīšanā un neizprašanā jeb maldīgā dzīves uzskatā.

Neraugoties uz mūsu tautas samērā augsto izglītību, vairoms cilvēku tomēr vēl ir pilnīgi neprašas vissvarīgākos dzīves jautājumos, un proti, jautājumos par dzīves vērtībām, dzīves mērķi, labklājību, laimi u. t. l. Ka īstais dzīves mērķis ir labklājība jeb laime (kā mēdz saukt visaugstāko labklājības pakāpi), to jau instinktīvi sajūt ikviens dzīva radība, un protams, arī cilvēks. Bet iekš kam īsti šī labklājība pastāv un kā tā visdrošāk sasniedzama un uzturama, par to atkal visam vairumam ļoti maz sajēgas. It īpaši par tā saucamām materiālām jeb saimnieciskām vērtībām tautas vairoma ieskatī ir pavisam greizi, pie kam šīs saimnieciskās vērtības, par kuŗām īsti gribu runāt šajā apcerējumā, tiek novērtētas vai nu pārāk augsti, vai pārāk zemu.

Īstam dzīves un cilvēka dvēseles pazinējam nav ne mazāko šaubu, ka materiālās vērtības garīgi attīstītam cilvēkam nevar sniegt kautcik ievērojamu labklājību, bet ka visaugstākā labklājība pastāv cilvēka paša iekšējā vērtībā, t. i. viņa gudrībā, patiesīgumā, stiprā gribas spēkā, sirsnībā pret citiem cilvēkiem, taisnprātībā un vispār morāliskā cildenumā, kas viņam sagādā visvērtīgāko labsajūtu — pašcieņu. Bet dzīvē ļoti bieži redzam, ka cilvēki, pat ar augstskolas izglītību, pārdod šīs visaugstākās vērtības — savu morālisko krietnību un pašcieņu — par samērā niecīgiem materiāliem „labumiem“.

Cik bieži piemēram lasām, ka tāda un tāda uzticības persona piesavinājusies uzticēto naudu un aizmukusi ar to uz ārzemēm, lai tur netraucēti baudītu ar bagātību iegūstamo „laimi“.

Šāds gara stulbums un cilvēka jūtu pasaules nepazīšana ir tiešām apbrīnojami. No likuma un tiesas bardzības jau nu gan dažreiz var izbēgt, bet no savas pašapziņas nekur nav iespējams izbēgt. Un ja jau cilvēks pats zin, ka viņš ir zaglis un blēdis, tad, protams, nevar vairs būt ne runas par kaut kādu cilvēcisķu labklājību, kuŗas nepieciešamākā sastāvdaļa un augstākā vērtība vienmēr bijusi un būs laba apziņa jeb pašcieņa. Šī augstākās laimes prasība nav vis kāds filozofu izdomājums, bet tā ir daudzos gadu tūkstošos cilvēkā attīstīties sabiedriskās dzīves paš aizsardzības instinkts, bez kuŗa sabiedrība nemaz nevarētu pastāvēt. Bet cilvēks var dzīvot un justies īsti laimīgs tikai sabiedrībā. Protams, ka ir arī tādi cilvēki, kam šis sabiedriskais instinkts ļoti vāji attīstīts. Bet tie uzskatāmi par nožēlojamiem garīgiem kropliem, tāpat kā vispār plānprātiņi un vājprātīgie. Ja tagadējos lielam pasaules kuŗam sekojošos gados šādu personu, kas ziedo savu pašcieņu pret negodīgā ceļā iegūtu mantu, ir samērā ļoti daudz, tas tikai pierāda, ka nenormālais sabiedrības pašiznīcināšanās trakums, kuŗš kuŗa laikā bija pārņēmis cilvēku, ir atstājis savas dabiskās sekas kuŗa laikā dzimušos un augušos pilsoņos, un proti, sabiedriskās paš aizsardzības instinkta vājumu vai trūkumu un sabiedriskās pašiznīcināšanās tieksmes, kā arī vispār ir radījis nevien daudz vājprātīgu, bet arī daudz plānprātīgu cilvēku, kuŗi savā vientiesībā domā padarīt sevi laimīgus arī bez personīgās tikumiskās pašcieņas, vienīgi ar materiālām vērtībām. —

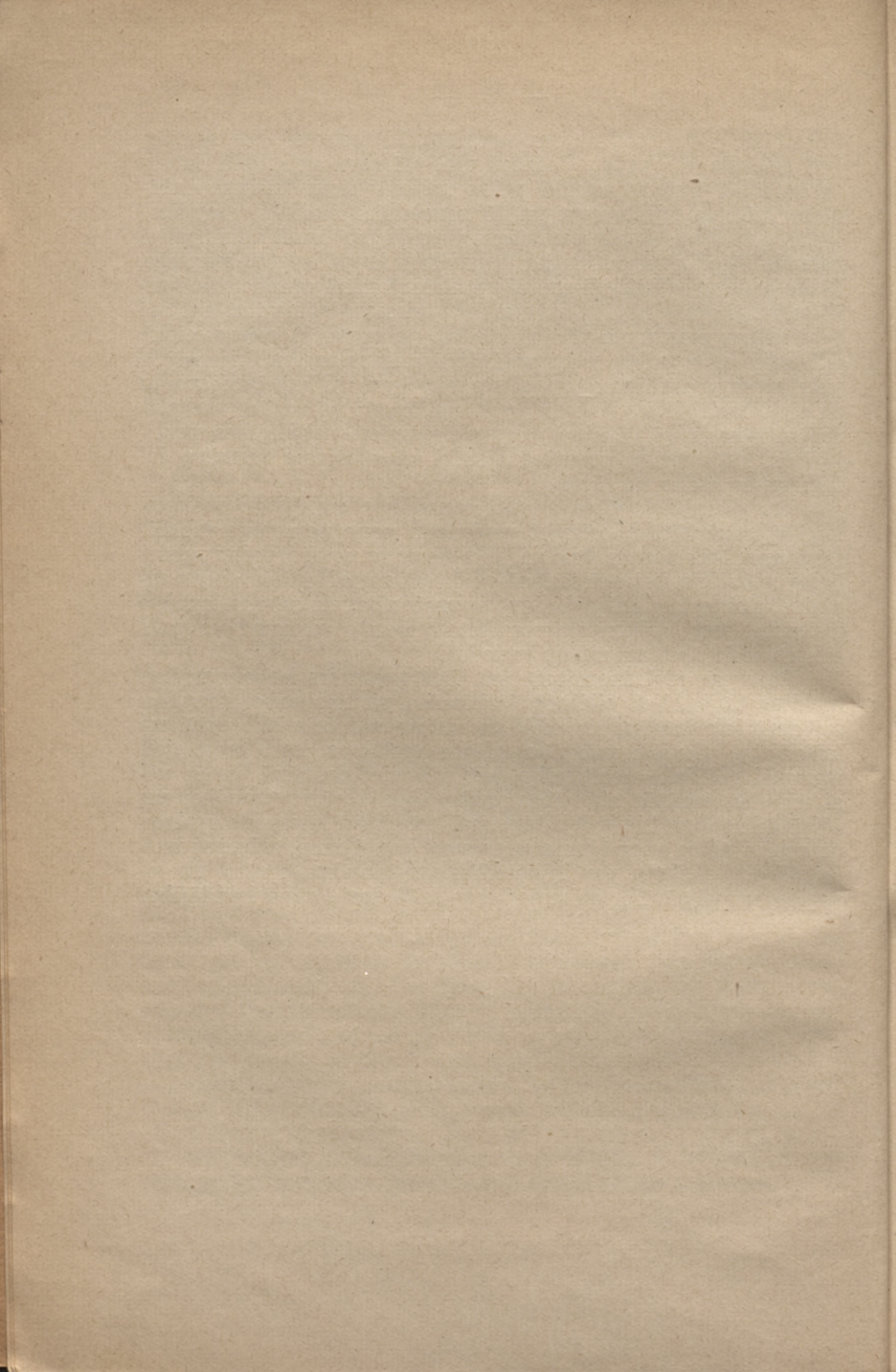
Tomēr materiālās vērtības, kaut tās arī nevar sniegt īsto jeb augstāko labklājību, uzskatāmas par labklājības pamatu. Kā ēku nevar celt bez pamata, tā arī nevar nodibināt labklājību bez materiālo vērtību pamata. Mums vispirms jāuztur un jānodrošina sava un savas ģimenes dzīvība un veselība ar ēdienu, apģērbu, dzīvokli u. c. nepieciešamām vajadzībām, tālāk jāizpilda savs materiālais pienākums pret valsti un sabiedrību, jāsigādā līdzekļi savu pēcnācēju pamatīgai izglītībai u. t. t., un tikai pēc tam varēsīm uz šāda saimnieciskā pamata celt pašu īstās labklājības ēku. Bet dzīvē arvien redzam, ka dažkārt pavisam mazturīgi cilvēki, kuŗiem nebūt nav nodrošināts šis labklājības materiālais pamats, izšķiež savus grūti pelnītos līdzekļus par tīriem niekiem: par gluži nevērtīgiem spīdumiņiem jeb greznumiem un pat par dažādām veselībai kaitīgām „baudu“ vielām, kā reibinošiem dzērieniem, tabaku, kokaīnu un citiem nāvēkļiem.

Pa lielākai daļai šādi mantas izšķiedēji ir cilvēki ar ļoti vāju gribas spēku un tādēļ nespēj pretoties savu zemo kaislību

tieksmēm, kuras tos nevien saimnieciski izputina, bet arī noved priekšlaikus kapā; dažkārt viņi arī sava neizkoptā dzīves uzskata dēļ visā nopietnībā pūlas saldināt savu dzīvi ar dažādiem ārējiem spožumiem un tā saucamām fiziskām baudām, kuras gan diemžēl, pēc pamatīgas jūteklju pārsātināšanas, galīgi nobeidz jūteklju uzņēmību un tā pavisam laupa iespēju turpmāk šādas baudas sajūst. Šie vājie un zināmā mērā aprobežotie kaislību posta nevien savu mantu un savu labklājību, bet arī sabiedrības mantu un tās labklājību, jo tagadējā saimnieciskā dzīve tik cieši saista visus sabiedrības locekļus, ka ikviens cilvēks ar savu darbību dara vai nu labvēlīgu vai kaitīgu iespaidu uz visu sabiedrību. Sakarā ar to mums arī vajadzētu uzskatīt šos mantas izšķērdētājus par nožēlojamiem labklājības postītājiem, kuŗu rīcība noderētu vienīgi kā atbaidošs piemērs, lai ikviens no tādas sargātos.

Bet diemžēl ļoti plaši tautā izplatījies maldīgais ieskats, ka šie izšķērdētāji, dažkārt ziedodami savu personīgo labklājību, esot īstie tautas labdari, jo viņi ar to nevien dodot valstij lielus nodokļus, bet arī sagādājot daudziem cilvēkiem darbu un maizi. Turpretīm taupīgie ļaudis, uzsēdušies uz saviem naudas maisiem, esot pielīdzināmi sunim uz siena kaudzes, kas pats sienu neēdot, bet arī citiem nedodot.

Pats par sevi saprotams, ka šāds nepareizs ieskats nevien maldina tautu, bet, cildinot izšķērdību un noniecinot taupību, arī dara ļoti kaitīgu iespaidu uz tautas saimniecisko dzīvi un labklājību. Sevišķi mūsu tagadējos apstākļos, kad esam gan ieguvuši politisko neatkarību, bet saimnieciskā ziņā tomēr vēl atrodamies smagās atkarības važās, šāda ačgārna taupības un izšķērdības izpratne ir ļoti bīstama. Tādēļ arī ķēros pie spalvas un centos ar šo apcerējumu apgaismot jautājumu, sniedzot tautai pareizu ieskatu par izšķērdības un taupības nozīmi un iespaidu uz vispārējo saimniecisko dzīvi un tautas labklājību.

I. Cik grūti radāmas saimnieciskās vērtības.

Lai labāki saprastum vai, pareizāki sakot, sajustum, kā rodas saimnieciskās vērtības un kā ar tām jāapietas, tad ļoti ieteicams vērīgi ieskatīties šo vērtību ražotāju darbā un dzīvē.

Apskatisim vispirms galvenās saimnieciskās vērtības — pārtikas ražotāju zemkopju gaitas. Visu mūžu, sākot no sešu gadu vecuma, līdz pat kapa malai, kamēr vien tik spēj kājās turēties, ikviens te pavada grūtā darbā dienu pēc dienas, no pulksten trim vai četriem no rīta līdz vēlai naktij. Sešu gadu vecumā jau jāstājas cūkgana gaitās, bet desmit gadu vecumā uzdienēts jau par govganu, jāceļas jau ap pulksten 4 no rīta augšā un jādzen ganos savas 10 vai vairāk govis, panesot dažkārt klajā laukā lietu, krusu, pārkoņa negaisu un citas grūtības. Ap 15. mūža gadu, tiklīdz spēj arklu noturēt, jāizpilda arāja un kalpa gaitas, dažkārt pat naktis pavadot drēgnās, purvainās ganībās — pieguļā, kur pat nedrīkst cieši iemigt, lai zirgi neiezagtos labībā vai kaimiņa pļavā; bet dienu jau agri jāstājas ar zirgu uz vagas, vai no pulksten 4 rītā uz siena vāles, kur sviedri plūst aumalām, it īpaši ja neprot labi izstriķēt izkapti. Arī ziemu katru rītu jāceļas tāpat ap pulksten 4 zirgus baņot, lai jau laikus varētu izbraukt uz tālo mežu pēc malkas vai arī pelnā, pāravadājot tirgotāja baļķus, malku vai citus materiālus. — Un tāpat arī sievietes gaitas nav nebūt vieglākas. Viņām tāpat jāceļas ap pulksten 3 vai 4 no rīta, vasarā — lopus izslaukt un izvadīt ganos, bet ziemā — lopus pabaņot, tad izgatavot saimei brokastu; tāpat arī jāstājas uz siena vāles, jāpļauj arī labība un jādara daždažādi citi grūti saimniecības darbi. Bez tam jāauž drānas sev un visai ģimenei, gan veļai, gan kleitām, uzvalkiem un mēteļiem. — Neviens te nestrādā pēc stundām, bet kamēr vien nakts tumsa nepārtrauc darbu. Un tā tas turpinās ar vienīgiem pārtraukumiem svētdienās, svētkos un slimības gadījumos, līdz pat nāves brīdim. Un tomēr par šīm milzīgām pūlēm šie darba rūķi neiegūst nekādu bagātību, bet tikai nepieciešamos uztura līdzekļus. Tādēļ te arī katrs sajūt, cik grūti nopelnīt pat vienu santimu un cik liela tam vērtība.

Ieskatīsimies mazliet arī to darbinieku dzīvē, kuri ražo saimnieciskās vērtības rūpniecības uzņēmumos. Te nu gan darbam ar likumu noteiktas zināmas stundas. Bet totiesu pats darbs

un darba apstākļi, kā arī dzīve pilsētā ir daudz neveselīgāki nekā zemkopības darbiniekiem. Metāla lietuvēs, stikla fabrikās, maiznīcās un daudzos citos uzņēmumos darbs jāstrādā ļoti lielā karstumā, pie kam it īpaši ziemā, izejot āra gaisā, var ļoti viegli apsaldēties un saslimt ar plaušu karsoni vai pat diloni. Ir arī ļoti daudz tādu darbu, kur pastāvīgi jāieelpo dažādi putekļi vai veselībai kaitīgi iztvaikojumi. Pie tam atalgojums pa lielākai daļai ir tāds, ka ar to nav iespējams uzturēt ģimeni, un tādēļ arī strādnieku sievas allaž iet strādāt vai nu kādā rūpniecības uzņēmumā, vai par apkopējām turīgākās ģimenēs, vai arī nodarbojas ar visai grūto veļas mazgāšanu. Tādā kārtā bieži vien jāatstāj mājās mazi bērni vieni paši bez jebkādas uzraudzības, kamdēļ daudzkreiz notiek ar tiem dažādi nelaimes gadījumi. Turklāt strādniekam ļoti bieži nabadzības dēļ jāapmierinās ar tumšu, drēgnu pagraba dzīvokli, kur nekad neiespīd saules stars un kur pamazām panīkst viņa un viņa pēcnācēju veselība. — Tā tad arī rūpniecības strādnieku dzīve nav nebūt jaukāka par zemkopju dzīvi, un arī šie strādnieki pilnā mērā sajūt, cik grūti pelnāms santīms un ar kādu uzmanību jāiedalās to izdodot.

It īpaši pie mums Latvijā, kur ražošanas tehnika tās pašas sasodītās nabadzības jeb, citiem vārdiem, kapitāla trūkuma dēļ atrodas vēl ļoti zemā stāvoklī, saimniecisko vērtību ražotāji vispār iegūst ļoti mazu atlīdzību. Tādēļ arī bieži vien trūcīga pārtika, nepietiekošs apģērbs un neveselīgi dzīvokļi sabojā tautas veselību. Bet jaunie ļaudis izvairās no ģimenes dzīves un it īpaši no pēcnācēju radīšanas, kuŗu izaudzināšana prasa ievērojamus līdzekļus, nerunājot jau nemaz par to, ka ļoti bieži bērni ar ārkārtīgām garīgām spējām nevar trūkuma dēļ iegūt pienācīgi plašu izglītību, lai pēc tam šīs spējas varētu izlietot visas tautas labā. Tāpat ļoti bieži atgadās, ka vājāka rakstura ļaudis, atrazdamies ļoti spaidīgos materiālos apstākļos, krīt kārdināšanā un uzsāk noziedznieku gaitas, tādā kārtā nevien stipri traucēdami citu labklājību, bet arī galīgi izārdīdami sev iespēju kļūt kādreiz īsti laimīgiem, jo, kā jau minēju, bez tikumiskas pašcieņas nevar būt ne runas par īstu, cilvēcisku labklājību.

II. Necienīga rīcība ar grūtos sviedros radītām vērtībām un tādas rīcības sekas.

Neraugoties uz ciešajām saitēm, kādām saimnieciskā dzīve saista visus pilsoņus savā starpā, blakus nabadzībai un trūkuma postam, kādā atrodas liela daļa no materiālo vērtību ražotājiem,

tomēr allaž redzam šo grūtām pūlēm un ciešanām radīto vērtību visnekautrīgāko izšķiešanu. Tā piemēram lasām, ka Doviļā bagātnieks savam sunim par dzīvokli viesnīcā maksājot 10 latu dienā; ieskaitot ēdienu, apkalpošanu u. c., šis suns droši vien prasīs viņam ap 20 latu dienā, t. i. veselas strādnieku ģimenes nedēļas uzturu. — Dāmu rotas dažkārt maksā ap 500.000 latu, t. i. ap 500 strādnieku ģimeņu gada uzturu (skaitot ģimenei 1000 latu gadā). — Parīzē uzskatot par viselegantāko sievieti kādu amerikānieti, kas protot sevišķi „labi“ ģērbties. Viņa pasūtot ikgadus 120 tērpus, 4 kažokus, 60 p. kurpju, 100 p. zeķu (tikai zīda); viņas veļa maksājot vairāk kā 150.000 latu un viņa varot gulēt tikai uz zīda palagiem, kas maksājot vairāk kā 2000 latu gabalā. Ieskaitot arī viņas rotas un citus greznumus, viss viņas apģērbs droši vien gadā izmaksās vismaz 1 miljonu latu. — Uz kartīm kāds bagātnieks nospēlējot dažkārt pat veselu miljonu latu vienā pašā vakarā, t. i. 1000 strādnieku ģimeņu gada uzturu. — Protams, pie mums tādu bagātnieku nav. Tomēr arī te dažkārt lasām, ka bagātnieki mazgājot dāmas šampanietī, un nav nekāds retums, ka tādā kārtā izšķiež vienā pašā vakarā ap 1000 latu, t. i. vienas strādnieka ģimenes gada uzturu.

Kaut gan šie bagātie izšķērdētāji ārēji allaž izliekas par lieliem reliģijas aizstāvjiem, tomēr reliģijas pamatdoma, ka visi cilvēki ir viena tēva bērni un tā tad brāļi un māsas savā starpā, ir viņiem pilnīgi sveša, jo citādi jau viņi nevarētu tik necienīgi mētāties ar vērtībām, kuŗas tik lielās grūtībās radījuši viņu brāļi. Apstulboti no muļķīgās godbijības un aprīnošanas, ar kādu tuvredzīgais pūlis nolūkojas viņu izšķērdīgās dzīves ārējā spožumā, viņi vēl dedzīgāki cenšas uzturēt šā pūļa aprīnošanu ar nekautrīgu mantas izšķiešanu, nemaz neievērodami, ka katrs sabiedriskās dzīves ļaunums rada pats sev sodu.

Ir taču gluži dabiski, ka trūkumā dzīvojošie darba ļaudis, redzēdami, ka bagātnieks tik nekautrīgi šķaidās ar viņu sūrā darbā radītām vērtībām, beidzot nāk pie pārliecības, ka viņu trūkuma un nabadzības galvenais iemesls ir bagātnieku izšķērdīgā dzīve, un tādā kārtā bagātnieku izšķērdība liek pirmo pamatu šķiru naidam, šķiru cīņai. Bagātnieku uzpūtība un spožā dzīve ir tas kurināmais, no kuŗa uzliesmo šķiru naidis. Un tādēļ arī nav itin nekāda panākuma viņu cīņai pret šķiru naida kurinātājiem. Mitējieties piegādāt kurināmo materiālu — un šķiru naida liesmas izbeigsies pašas no sevis. Turpretīm visi policejiskie spaidi un aizliegumi, kā mums to spilgti rāda Krievijas liktenis, noved tikai pie viskrasākās galējības — komūnisma uzvaras. Un arī komūnisms, kā neapstrīdāms ļaunums,

ir radījis pretēju ļaunumu — fašismu. Tādēļ arī komūnismam vismazāk tiesību uzstāties pret fašismu, jo tas taču ir paša komūnisma dzemdējums, tāpat kā komūnisms ir policijisko spaidu un nebrīvības dzemdējums. Ļaunumu nevar apkarot ar ļaunumu, bet gan katrs ļaunums rada jaunu ļaunumu, jo ikviens ļauj tikai to, ko sējis. Atturieties no uzpūtības un spožās dzīves un izlietojiet visus materiālos līdzekļus sabiedriskās dzīves uzlabošanai, tad arī mazināsies šķiru naida liesmas, jo tām aprūks kurināmā materiāla.

III. Nabadzīgo ļaužu izšķērdība un ar taupību iegūstamie panākumi.

Kaut gan dzīvē ik uz soļa redzam dažādas grūtības un ciešanas materiālo līdzekļu trūkuma dēļ, tomēr blakus tam arī pastāvīgi redzama pavisam neprātīga mantas izšķiešana. Cilvēki vispār mēdz lepoties ar necienību pret grūtā darbā radītām materiālām vērtībām, un jo vairāk kāds izšķiež, jo lielāku godbijību tam parāda vidus šķiru pūlis. Tādēļ nevien bagātņiki, bet arī cilvēki ar vidējiem ienākumiem un pat diezgan mazturīgi ļaudis dažkārt pasaules priekšā paplātās ar nepiemērīgu greznību vai citādu izšķērdību un pašapzinīgi mēdz uzsvērt, ka viņi taču neies naudas dēļ „lumpēties“, pie kam viņiem sevišķi prāts nesas parādīt pasaulei, ko viņi spēj sev atļauties. Šāda paplātīšanās tieksme daudzus pārtikušus cilvēkus ir novedusi pie ubaga spieķa, bet nabadzīgām aprindām izšķērdība padara visu dzīvi par gatavo mocību un „raudu ieleju“.

No bagātņieku izšķērdības visvairāk jācieš plašākām tautas aprindām, kuŗas palīdzējušas savākt viņu bagātību, bet nabadzīgo ļaužu izšķērdība sagādā grūtas ciešanas tieši viņiem pašiem un it īpaši viņu ģimenes locekļiem. Mēdz jau nu gan apgalvot, ka vienkāršs strādnieks nopelnot tik maz, ka pat ar lielāko taupību viņš nevarot daudz maz jūtāmāki uzlabot savu dzīvi, un tādēļ esot prātīgāki arī strādniekam pa reizei atļauties kaut cik nogaršot no dzīves baudu kausa. Tomēr šāds apgalvojums ir maldīgs. Tādā kārtā iegūtās baudas ir visai mazvērtīgas, un turklāt tās sagādā par stundas prieku nedēļām ciešanu, kādēļ uzskatāmas par ļoti neizdevīgu darījumu. —

Ko vienkāršs strādnieks var panākt ar taupību, to vislabāki pierādīs sekošais piemērs.

Pieņemsim, ka strādnieks, kas mēreni smēķē papirosus un pa reizei iebauda alu vai citus reibinošus dzērienus, patērē vienā mēnesī par papirosiem un dzērieniem 10 latus. Ja nu šis strād-

nieks savā divdesmitā dzimūdienā pilnīgi atteiktos no smēķēšanas un iedzeršanas un tādā kārtā ietaupītos 120 latus gadā noguldītu ikgadus krājāsē uz 6 procentiem, tad četrdesmit gadu laikā, t. i. līdz sešdesmitam mūža gadam, viņam tādējādi būtu iekrājies kapitāls ap 20.000 latu. Tā kā šis kapitāls uz 6% tagad viņam nestu augļus 100 latu mēnesī, tad, protams, ar šiem augļiem vien, kaut viņš arī vairs nemaz nestrādātu, viņa vecumdienas būtu pilnīgi nodrošinātas. Bet pašu kapitālu viņš varētu atstāt kā izglītības fondu savas ģimenes turpmākām paaudzēm, nosakot arī tām rīkoties pēc viņa parauga. — Kam tomēr būtu iespējams ietaupīt mēnesī tikai 5 latus, tam, protams, 40 gadu laikā uz 6% būtu iekrājies tikai 10.000 latu liels kapitāls, kas ienestu ikmēnesi tikai 50 latu augļu; bet arī tas ir jau zināms vecuma nodrošinājums. Un pie tam viss tas iegūts bez jebkādiem upuriem, vienīgi atteicoties no veselībai kaitīgā nikotīna un alkohola un tādā kārtā pavairojot dzīves prieku un paldzinot mūža garumu.

IV. Ko saka izšķērdības aizstāvji.

Izšķērdības kaitīgais un taupības labdarīgais iespaids atiecībā uz katru atsevišķu personu un atsevišķu saimniecību ir tik skaidrs un katram saprotams, ka nevienš pat nemēģina to apstrīdēt. Tādēļ arī izšķērdības aizstāvji un taupības pretinieki vēš savus norādījumus uz plašākām sabiedrības aprindām, uz valsti un pat uz visu cilvēci. Un lūk, viņi apgalvo apmēram sekojošo.

Sakarā ar tagadējo augsto tehnikas attīstību visus cilvēcei vajadzīgos darbus izdara ar mašīnu palīdzību un ar samērā niecīgu strādnieku skaitu, kuŗš, teknikai un darba organizācijai arvien tālāk izveidojoties, kļūst arvien mazāks, kamēr iedzīvotāju skaits pastāvīgi pieaug. Tādēļ arī arvien lielāks kļūst to iedzīvotāju skaits, kuŗi tagadējā komplicētā sabiedriskā iekārtā nevar atrast nekādu nodarbošanos un sakarā ar to nevien paši cieš lielas grūtības, bet arī arvien vairāk apdraud sabiedrības mieru un kārtību. Vienīgi pateicoties bagāto un pārtikušo cilvēku tieksmei pēc greznības un dažādām izsmalcinātām baudām, jeb tā sauktai izšķērdībai, šī bezdarbnieku armija vēl kautcik iespēj atrast kautkādu nodarbošanos un neiet galīgi bojā vai nesatricē drupās visu sabiedrisko iekārtu un kultūru. Bet ja visi dzīvotu taupīgi, tad ļoti plašas darba nozares izbeigtos pavisam un dažām nozarēm būtu stipri jāsašaurina darbība. Ar to nevien vairotos bezdarbs ļoti plašos apmēros,

bet arī zustu valstij milzīgie nodokļi, kādus galvenā kārtā uzliek bagātnieku pieprasītiem izšķērdības priekšmetiem, tā ka šie nodokļi tad būtu jāuzliek visnepieciešamākiem uztura priekšmetiem, kuŗus visvairāk patērē nabadzīgas ļaužu šķiras.

Izšķērdētāju patērētie naudas līdzekļi jau it nebūt neiet zudumā, bet pilnā apmērā pāriet uz citām personām, un tādēļ arī rīcības jeb darba došanas iespēja ar šiem līdzekļiem nebūt nesamazinās, bet tikai pāriet citās rokās.

Tā tad izšķērdīgie, gan ciezdami paši materiālus zaudējumus, tomēr dod citiem darbu un maizi un tādēļ ir uzskatāmi par sabiedrības labdariem; turpretīm taupīgie, gan labprāt gribēdami paši nopelnīt, tomēr neko negrib atvēlēt citiem un tādēļ ir uzskatāmi par patmilīgiem egoistiem.

Bez tam no vispārīgas taupības stipri ciestu arī paši taupītāji, jo kreditiestādēs drīz vien sarastos lieli brīvi kapitāli, bet sakarā ar stipri samazinātu ražošanu pieprasījuma pēc šiem kapitāliem nebūtu nekāda un tā tad kapitāls nenestu nekādus augļus. —

Neiedziļinoties pamatīgāki lietas būtībā, izliekas, ka šiem izšķērdības aizstāvjiem būtu pilnīga taisnība. Tomēr centīšos pierādīt, ka šī šķietamā patiesība pamatojas tikai uz pārpratumu un lietas vienpusīgu apsvērumu.

V. Kas ir izšķērdība.

Iekam stājamies pie izšķērdības tautsaimnieciskās un morāliskās nozīmes sīkākas iztīrāšanas, ir vēlams noskaidrot, ko īsti saprotam ar vārdu izšķērdība. — Es šo jēdzienu formulētu šādi:

Izšķērdība ir tāds saimniecisko vērtību patēriņš, no kuŗa cieš paša vai citu labklājība, jeb, citiem vārdiem, patēriņš mazāksvarīgām vajadzībām, kuŗa dēļ samazinās iespēja apmierināt svarīgākas vajadzības.

Lai šis formulējums kļūtu skaidrāks, sadalīšu visas ar saimnieciskām vērtībām apmierināmās vajadzības, pēc to svarīguma, šādās trijās grupās: a) nepieciešamais, b) derīgais un c) jaukais.

A. Nepieciešamais.

Par nepieciešamo uzskatāms tas, bez kā cilvēks vai sabiedrība nevarētu pastāvēt un baudīt kautcik ciešamu cilvēcisku dzīvi, un proti:

1. Dzīvības un veselības uzturēšanai:

- a) ēdiens,
- b) apģērbs,
- c) dzīvoklis,
- d) ārstnieciska palīdzība nelaiemes un slimības gadījumos.

2. Sabiedrības uzturēšanai:

- a) iespēja nodibināt laulības dzīvi;
- b) iespēja uzturēt un audzināt pēcnācējus, kuŗi nevien saņemtū mūsu darba augļu atlikumu un turpinātu mūsu pasāktos darbus, bet kuŗos arī caur iedzimtību un audzināšanu izpaustos mūsu īstā nemirstība;
- c) iespēja uzturēt savus nespējīgos vecākus, kuŗiem esam tik daudz mīlestības parādā, kā arī citus nespējniekus.

3. Kautcik ciešamas cilvēciskas dzīves uzturēšanai:

- a) iespēja uzturēt personīgo neatkarību un brīvību;
- b) iespēja uzturēt sabiedrisko neatkarību un pašnoteikšanos, arī ar stipra kuŗaspēka palīdzību — kamēr pasaulē pastāvēs tieksme nokārtot valstu iekšējos un ārējos jautājumus ar fizisku spēku.

B. Derīgais.

Par derīgo atzīstams viss tas, kas atviegļina nepieciešamā apmierināšanai vajadzīgo līdzekļu sagādāšanu, un proti:

- 1) zināšanas jeb praktiskā izglītība, lai cilvēks nevien varētu izpildīt kādu sabiedriski derīgu amatu vai darbu, bet it īpaši lai viņš spētu pienācīgi veikt svarīgākos suverēnā pienākumus, kādi augsti attīstītā, t. i. demokrātiskā valstī jāpilda katram pilsonim;
- 2) darba rīki un mašīnas;
- 3) satiksmes līdzekļi.

C. Jaukais.

Par jauko uzskatāms viss pārējais, augstāk neminētais, kas padara dzīvi skaistāku, un proti:

- 1) zinātne, kas apmierina pēc patiesības un atziņām alkstošo cilvēka garu, kā arī rāda jaunus ceļus dzīves atvieglināšanai un izkopšanai;

- 2) māksla, kas cenšas izdaļot visu cilvēka dzīvi un apkārtņi un sniegt viņam gan dzirdamu, gan redzamu, gan apjaušamu vērtīgu baudu;
- 3) viss pārējais, kas nekaitīgā kārtā padara dzīvi patīkamāku (sports, spēles u. c.). —

Pats par sevi saprotams, ka katrs patēriņš mazvērtīgākām vajadzībām, ja tas kavēs svarīgāku vajadzību apmierināšanu, nāks par ļaunu vai nu patērētāja paša vai citu labklājībai. Tā piemēram, ja trūcīgs cilvēks pirks ievērojamus mākslas darbus, tad viņš nespēs uzturēt savu ģimeni un izpildīt citus neatliekamus pienākumus, un tādēļ tāds būs uzskatāms par izšķērdīgu. Bet ja bagātnieks pirks dārgus mākslas darbus un viņam vēl atliks pietiekoši daudz līdzekļu visu savu pārējo vajadzību apmierināšanai, tad viņš tomēr nebūs uzskatāms par izšķērdīgu, bet gan par mākslas veicinātāju. Ja turpretim bagātnieks patērēs kaut niecīgu summu par alkoholiskiem dzērieniem, kokaīnu vai citām narkotiskām vielām, tad ar to viņš nesagādās ne sev, ne citiem nekādu labumu, bet tikai bojās savu veselību un veicinās kaitīgus pasākumus ar līdzekļiem, kurus viņš būtu varējis ieguldīt kādā lietderīgā uzņēmumā, un tādēļ šāds viņa patēriņš būs uzskatāms par izšķērdību.

Pats par sevi saprotams, ka visos gadījumos par izšķērdību uzskatāma veselībai kaitīgu vielu lietošana (reibinoši dzērieni, tabaka, kokaīns, opijs u. c. narkotiskas vielas), kā arī patēriņš greznībai.

VI. Darbs un kapitāls.

Cilvēka dzīves un labklājības prasību apmierināšanai vajadzīgās saimnieciskās vērtības varam iegūt tikai ar darbu. Ir gan arī pavisam nepieciešamas lietas, kurās mums daba dod neaprobežotā daudzumā bez jebkāda darba, kā piem. elpojamais gaiss un ūdens, bet šādas dabas balvas tad arī nesaucam par saimnieciskām vērtībām. Tikai tad, ja to lietošanai vajadzīgs tās iepriekš sagatavot, piemēram, ūdeni atvest vai pievadīt pa caurulēm no tālākas vietas, arī šīs dabas balvas kļūst par saimnieciskām vērtībām un par tām jāmaksā vismaz tik daudz, cik attiecīgā daļā ieguldīts darba spēka. Daba gan dod visus materiālus no sava auglīgā klēpja, bet lai tos varētu lietot cilvēku vajadzībām, tie iepriekš apstrādājami, un tikai darbs tos padara par saimnieciskām vērtībām. Visas saimnieciskās vērtības un visa cilvēku bagātība ir darba rezultāts.

Bet ja nu darbs rada bagātību, tad taču strādnieku cilvēkiem, kas no darba nebīstas, nevajadzētu pazīt nekādu trūkumu. Tomēr, kā tas vispār zināms, taisni strādniekiem visbiežāk nākas ciest visādu saimniecisko vērtību trūkumu. — Ar ko tas izskaidrojams un kā to novērst? —

Vispirms, kā jau minēju, vērtību radīšanai ar darbu vajadzīgs materiāls, kuŗu dod zeme. Bet visa apdzīvotā zeme jau sadalīta atsevišķiem sabiedrības locekļiem vai organizācijām par īpašumu, un tādēļ tiem, kam pašiem zeme nepieder, vispirms jāiegūst vajadzīgais materiāls par zināmu atlīdzību, t. i. par ietaupītām saimnieciskām vērtībām, kuŗas, ciktāl tās izlieto jaunu vērtību radīšanai, pieņemts saukt par kapitālu. Arī pēc tam, kad materiāls jau iegūts, ar darbu vien nekas nav panākams: mums vēl vajadzīgi dažādi darba rīki, mašīnas vai fabrikas, kas atkal iegūstams tikai ar taupības ceļā uzkrāto kapitālu. Un pat pēc šo darba rīku un mašīnu iegūšanas darbs vēl ir nespējīgs, jo kamēr attiecīgās vērtības izstrādā galīgā, lietojamā veidā, piemēram, kamēr zemi izkopj, apsēj, labību izaudzē, nopļauj, izkuļ, samaļ, izcep maizē, nogādā pārdotavās u. t. t., darba darītājiem ir vajadzīgs uzturs, apģērbs, dzīvoklis, kas atkal jau iepriekš nodrošināms ar ietaupīto kapitālu. Darbs vien, bez kapitāla, ir nespējīgs. Tikai kapitāls, šis taupības auglis, padara darbu spēcīgu un auglīgu. Un jo lielāks šis kapitāls, jo varenākas mašīnas un fabrikas, jo arī ražīgāks ir darbs, pārsniegdams pat simtkārtīgi un vēl vairāk vienkāršiem līdzekļiem izdarīto darbu.

Tā tad darbs, kas gan ir radījis visas saimnieciskās vērtības un bagātības un arī pašu kapitālu, tagadējā sabiedriskā iekārtā ir gandrīz pavisam nespējīgs kautko ražot bez kapitāla palīdzības, un tādēļ darba spēkam kapitāls ir nepieciešami vajadzīgs. Bet arī kapitālam, kuŗa vienīgais mērķis un uzdevums ir veicināt jaunu saimniecisko vērtību ražošanu un paša kapitāla pieaugšanu, savkārt nepieciešami vajadzīgs darba spēks, jo neizlietots darbā kapitāls dilst un nīkst, bet apvienībā ar darbu tas aug un vairojas. Kā abu cilvēces dzimumu apvienošanās padara cilvēci auglīgu, neiznīcīgu un laimīgu, tā arī darba spēka un kapitāla apvienošanās padara saimniecisko dzīvi auglīgu, plaukstošu un ziedošu. Tādēļ arī būtu domājams, ka starp darbu un kapitālu vajadzētu pastāvēt vislabākām savstarpējām attiecībām un visjaukākai saskaņai. Tomēr, kā tas vispār zināms, dzīvē redzama pavisam pretēja aina — asa cīņa starp darbu un kapitālu. —

Cilvēka gars savā attīstības ceļā uz pilnību tiecas pēc brīvības. Visi mākslīgie šķēršļi un spaidi traucē gara attīsti-

bas gaitu, kā arī pazemo pašu cilvēku un tādēļ, pēc īsākas vai garākas cīņas, tiek salauzti un nobīdīti pie malas, kā to rāda visa cilvēces vēsture ar savām dažādām cīņām un revolūcijām. Tādēļ arī saimnieciskā dzīvē, kā cilvēces attīstības veidojumā, valda zināma brīvība: ikviens var ražot un patērēt ko un kā viņš grib, protams, netraucējot tikai citu cilvēku brīvību. No šās brīvās ražošanas un patērēšanas nu rodas tā saucamais brīvais tirgus, t. i. vispārējais pieprasījums un piedāvājums. Šis tirgus jeb pieprasījums un piedāvājums tad nu arī noteic cenu nevien ikkatriai saimnieciskai vērtībai, bet arī pašam darbam viņa daždažādos veidos un arī kapitālam. Darba un kapitāla tirgus cena arī tiešām izrādījusies par ļoti teicamu pieprasījumu un piedāvājumu savstarpējo nokārtotāju jeb regulētāju. Tiklīdz kādā darba nozarē aptrūkst vajadzīgo darbinieku, darba atalgojums tajā pieaug tīkmēr, kamēr sarodas attiecīgs darbinieku skaits. Bet kur darba piedāvājums pārsniedz pieprasījumu, tur atalgojums samazinās un līdz ar to samazinās arī darba piedāvājums šajā nozarē. Gluži tāpat arī tas ir ar kapitāla pieprasījumu un piedāvājumu. Ražošanas nozarēs, kurām trūkst vajadzīgo kapitālu, kapitāla pastiprināts pieprasījums līdz ar ražojumu cenu celšanos paugstina kapitāla ienesību jeb procentus un tādā kārtā pievelk kapitālus no citām nozarēm. Turpretīm kapitāla pārpilnība kādā nozarē vai pat veselā valstī samazina viņa ienesību, un tamdēļ kapitāls aizplūst no tādas nozares vai valsts uz citu vietu, kur viņa piedalīšanās labāk atmaksājas. Ja kādā valstī vispār maz kapitāla, tad arī tur vispār par kapitāla lietošanu jāmaksā augstāki procenti, tāpēc ka kapitāla pieprasījums pārsniedz piedāvājumu. Bet jo vairāk kādā valstī kapitāla, jo zemāks kļūst kapitāla ienesības procents, tādēļ ka te kapitāla piedāvājums pārsniedz pieprasījumu. Protams, ka arī kapitāla ieguldīšanas drošībai liels iespaids uz kapitāla procentu augstumu, un tādēļ kapitāls neplūst uz nedrošām vietām pat par visaugstākiem procentiem.

Šis piedāvājuma un pieprasījuma savstarpējais iespaids uz darba un kapitāla atalgojuma augstumu uzskatāms par tikpat cietu un negrozāmu likumu tautsaimniecībā, kā visi pasaulē pastāvošie dabas likumi. Bet lielās un varenās strādnieku organizācijas, redzēdamas, ka viņām jādalās ienākumos no sava darba ražojumiem ar uzņēmumos ieguldīto kapitālu īpašniekiem, ļoti bieži mēģina mākslīgā ceļā, t. i. ar streikiem, uzlabot savu atalgojumu, it īpaši vēlēdamās šo uzlabojuma daļu atraut no kapitāla ienākumiem. Tomēr tāda vēlēšanās ir gluži veltīga. Kā ar streiku nevar samazināt aukstumu vai lietu, tā ar to arī

nevar samazināt kapitāla peļņas procentu. Streiks gan panāk ražojuma cenas paaugstināšanu un tādēļ galvenā kārtā uzskatāms par cīņu pret patērētāju, t. i. arī pret strādniekiem kā patērētājiem; streiks arī panāk paša kapitāla samazināšanu un iznīcināšanu, kā arī kapitāla ieguldīšanas nedrošību; turpretīm kapitāla peļņas procenta samazināšanu ar streiku nekad nevar panākt, bet gan otrādi — samazinot un apdraudot pašu kapitālu — vēl vairāk paaugstina vajadzīgā kapitāla pievilkšanai maksājamo kapitāla peļņas procentu. Tuvākā vai tālākā nākotnē arī strādnieku organizācijas atzīs negrozāmo tautsaimniecības likumu, ka kapitāla peļņas procentu noteic tikai kapitāla piedāvājuma un pieprasījuma tirgus un ka vienīgais līdzeklis kapitāla peļņas procenta samazināšanai un tamlīdz arī strādnieku saimnieciskā stāvokļa uzlabošanai ir — paša kapitāla pavairošana, kas savkārt panākama tikai ar produktīvu darbu un taupību. Ja plašās strādnieku organizācijas tos milzīgos kapitālus, kurus viņas iznīcina nejdzīgos streikos, būtu izlietojušas produktīvam darbam uz kooperatīviem pamatiem, tad viņas jau sen būtu galvenās noteicējas saimnieciskā dzīvē, un nevienam tad vairs nenāktu prātā naivā iedoma par saimnieciskās varas sagrābšanu ar streiku un revolūciju palīdzību. Streiki un revolūcijas gan ir vietā strādnieku cilvēciskās cieņas un demokrātisko pilsoņa tiesību iekarošanai un aizsardzībai, bet saimnieciskos jautājumos šie līdzekļi ir pilnīgi bezspēcīgi, kā to tagad neapšaubāmi rāda Krievijas galīgi sabrukušais saimnieciskais stāvoklis. Komūnisti ar savu uzvaru ir padarījuši krievu tautu par saimnieciskās vīvisekcijas upuri; bet no krievu tautas ciešanām visa cilvēce gūst neatsveramas tautsaimnieciskās atziņas, kuŗas reiz galīgi iznīcinās plašajās strādnieku masās iesakņojušos maldību par streiku un revolūciju nozīmi sava saimnieciskā stāvokļa uzlabošanai. —

Bet nu atgriezīsimies atkal pie apcerējuma galvenā jautājuma par izšķērdības un taupības sabiedrisko nozīmi.

VII. Vai izšķērdīgais notērē naudu.

Izšķērdības aizstāvji mēdz teikt, ka izšķērdīgais jau naudu nemaz nenotērējot, bet tikai nododot to citiem, kam tā varbūt esot vēl vajadzīgāka. — Tas jau nu gan ir taisnība. Naudu notērētu tikai to iznīcinot, bet to jau neviens nemēdz darīt. Un ja arī kāds pašu naudu (sevišķi papīra) iznīcinātu, tad ar to tomēr vispārībai nenotiktu liels ļaunums. Mēs taču bieži la-

J. Lauva, Taupības nozīme.

2

sām, ka Finanču ministrija liek tīšām sadedzināt daudzus maisus papīra naudas, bet ja tas nāktu tautai par ļaunu, tad viņa šo naudu labāk izdalītu trūkumcietējiem, nekā sadedzinātu. Ir neapstrīdāmi, ka izšķērdīgais nenotērē naudu; bet tas tomēr nezina izšķērdības ļaunumu. Nevis naudu, bet gan naudas vērtību notērē izšķērdīgais. Nauda pati par sevi nav vērtība (izņemot lietderīgo metālu), bet tikai maiņas līdzeklis, pret kuŗu var iemainīt attiecīgu daļu no visām apgrozībā esošām vērtībām. Ja naudas kopdaudzums nevaiprojas, bet vērtību kopdaudzums pavairojas, tad par attiecīgu naudas summu var iegūt vairāk vērtību, t. i., vērtības kļūst lētākas; un otrādi: ja vērtību kopdaudzums samazinās (piemēram, vērtības izšķērdīgā kārtā patērējot), tad par to pašu naudas summu var iegūt mazāk vērtību, t. i., vērtības kļūst dārgākas. Tā tad izšķērdība tieši vairo dārdzību.

Te man gribētos pievest spilgtu piemēru no J. Dāva grāmatas „Briesmas draud“ (88. lappusē):

„Neraugoties uz pašu zemē ražotās maizes trūkumu, Latvijā pārvērs 3½ miljona pudu zemes augļu alkoholā. Ja visas tās pārtikas vielas, no kuŗām Latvija izgatavo nāvēkli alkoholu, sakrāutu vezumos, ik pa 3 birkavi katrā vezumā, tad iznāktu 120,000 vezumu rinda, kuŗa 720 verstu gaŗumā stieptos pāri visai Latvijai no Liepājas līdz Alūksnei un no Alūksnes līdz Ventspilij.“

Augšējais piemērs rāda, kādas milzīgas vērtības iznīcina šis viens pats izšķērdības veids — žūpība, lai gan naudas kopīgais daudzums ar to nebūt netiek samazināts. Bez tam pie šīm vērtībām vēl jāpieskaita klāt tiklab dzērienu ražotāju, kā arī pārdevēju, apkalpotāju un citu ar šo nozari saistīto darbinieku nevajadzīgi izšķiestais darba laiks.

No atsevišķas personas viedokļa jau nu gan iznāk, ka persona, kas izdevusi naudu piemēram par tabaku vai degvīnu, ir nevien kļuvusi nabadzīgāka, bet arī bez jebkādas pretvērtības zaudējusi šo naudu (t. i. tiesību iegūt vērtības) uz visiem laikiem. Protams, ka līdz ar šādu katras atsevišķas personas saimniecisko vērtību samazināšanos ir samazinājies arī kopīgais valsts vērtību krājums par nevajadzīgi izšķiesto materiālu un darba spēku, lai gan kopīgais naudas daudzums palicis agrākais.

Tāpat arī no valsts viedokļa raugoties var notērēt naudu, iegādājoties par to no ārzemēm gluži nevērtīgus izšķērdības priekšmetus (vīnus, tabaku, kokaīnu, smiņķus, smaršas vielas, greznuma priekšmetus u. t. l.). Tā piemēram Latvijas pilsonis, kas iegādājas sev par 200 latiem zelta pulksteni, kuŗš pēc savas

lietderības nav nebūt vērtīgāks par labu tērauda pulksteni, kāds varbūt maksātu tikai 50 latus, šajā gadījumā būs nevien sevi, bet arī valsti padarījis nabagāku par minēto pulksteņu cenu starpību — 150 latiem, un ar to uz visiem laikiem nevajadzīgi notērējis arī valsts naudu, t. i. samazinājis par sviestu vai mēžiem u. t. l. iegūto ārzemju valūtas krājumu. No valsts vie-dokļa arī iznāk, ka pašu zemē un no pašu materiāliem ražotās preces tautai nemaksā naudu. Tā piemēram mūsu pašu cukurfabrikā ražotais cukurs tautai ne-maksā ne santima naudas (atskaitot vienīgi ārzem-niekiem maksājamus procentus par viņu ieguldīto kapitālu), tāpat kā atsevišķai personai nemaksā ne santima viņas pašas pa vaļš laiku izgatavotie priekšmeti. Sakarā ar to arī pašu zemē ražoto izšķērdības priekšmetu patēriņš nekādā ziņā nav tik kaitīgs tautas interesēm kā šādu ārzemes ražojumu patēriņš, jo ko tauta pati sev izgatavo, tas viņai naudu ne-maksā.

VIII. Atsevišķas personas un tautas interešu nesaskaņa.

Protams, ka starp atsevišķas personas un tautas jeb valsts interesēm dažkārt ir liela nesaskaņa. Var būt gadījumi, kad atsevišķa persona zaudē vai pelna, piemēram noslēdzot starp divām personām darījumu, ar kuŗu viena persona zaudē taisni tik daudz saimniecisku vērtību, cik otra iegūst, pie kam tomēr šāds darījums tautas interesēm ir bez jebkādas nozīmes, jo man-tas kopvērtība visā tautā ar to nav ne mazinājusies, ne vairo-jusies. Un otrādi, var būt arī tādi gadījumi, kas atsevišķām personām izliekas bez jebkādas nozīmes, bet tautai tomēr nes vai nu zaudējumus, vai peļņu. Tā piemēram personai ir vien-alga, vai viņa kādu sev vajadzīgu precī iegūst no ārzemēm vai tepat no Latvijas; bet tauta turpretīm pilnīgi zaudē to peļņu, kuŗu ar šo darījumu dabū ārzemnieki, vai arī iegūst skaidru peļņu par pašu zemē ražoto vērtību, kādā mērā ar to pavairojas visas tautas mantas kopvērtība.

Sakarā ar to arī iznāk, ka atsevišķas personas allaž labi nopelna no citu izšķērdības, bet tauta turpretīm zaudē no i k k a t r a s i z š ķ ē r d ī b a s, jo izšķērdība arvien sama-zina visas tautas mantu kopvērtību. Tā piemēram lieli kapitāli ir ieguldīti alus brūžos, degvīna dedzinātavās un tabakas fabri-kās, kuŗi gan dod labu peļņu un tā tad pavairo kapitālu šo uz-ņēmumu īpašniekiem, kā arī sagādā darbu daudziem tūkstošiem strādnieku un turklāt dod arī valsts kasei lielus ienākumus no-

dokļu veidā; bet visas tautas bagātību un kapitālu kopsumu šie uzņēmumi katrā ziņā samazina, un tā tad, samazinot visu kapitālu kopsumu, tie samazina arī iespēju nodarbināt strādniekus, kā to turpmāk paskaidrošu sīkāk.

Kā visi izšķērdības radītie neproduktīvie darbi gan labi atmaksājas atsevišķām personām, bet nekādā ziņā neatmaksājas tautai, tāpat arī ir daždažādi produktīvi darbi, kas gan nemaz neatmaksājas atsevišķām personām un pat pavairo viņu maksājamos nodokļus, bet katrā ziņā labi atmaksājas visai tautai. Tā piemēram vispārējās izglītības sekmēšana, ceļu labošana, zemes kultivēšana, bezdarbnieku nodarbināšana produktīvos darbos un citi tamlīdzīgi darbi katrā ziņā tautai labi atmaksājas. Un pat tādā gadījumā, kad produktīvā darbā nodarbinātie bezdarbnieki, savas vājās darba spējas dēļ, patērētu darba laikā divreiz tik daudz vērtību nekā paši būtu ražojuši, tomēr no tautas interešu viedokļa šāda bezdarbnieku nodarbināšana „atmaksātos“, jo atstājot šos cilvēkus viņu pašu valā, viņi neražotu it nekādas vērtības, bet gan patērētu varbūt daudz vairāk nekā tiem maksā par darbu, iegūstot sev līdzekļus vai nu ar zagšanu, laupīšanu, krāpšanu, ubagošanu vai kādā citā tautai kaitīgā ceļā. Spēcīgi un izveicīgi cilvēki, kuŗu darbs allaž labi atmaksājas, arvien atradīs sev darba lauku un nebūs spiesti stāties bezdarbnieku rindās. Bet vārgie un garīgi vai fiziski nespējīgākie, kā arī daži nejaušību upuri, allaž var nokļūt bezdarbnieku rindās. Un tādēļ valstij nevien ir morālisks pienākums dot viņiem darbu un uzturu, bet arī tautas interesēm, kā jau minēju, katrā ziņā nāk par labu viņu nodarbināšana produktīvos darbos, kādu mums ir neizsmeljams daudzums (piem. ceļu taisīšana, purvu kultivēšana, upju regulēšana u. t. l.).

IX. Produktīvais un neproduktīvais darbs.

Par bezdarbnieku nodarbināšanu, kas tautas interesēm, kā to nupat aprādīju, nāk tikai par labu, protams, visskaļāki brēc privātie kapitālisti, kuŗiem ar to pavairojas maksājamie nodokļi. Bet šie paši kapitālisti atzīst par gluži normālu un pat vēlamu, ka lieli kapitāli ieguldīti pavisam neproduktīvos un pat kaitīgos uzņēmumos un droši vien nes to īpašniekiem prāvus ienākumus. Visiem zināms, cik dzīvi darbojas lielie alus brūzi, liķieru fabrikas, degvīna dedzinātavas, visādas dzērienu pārdošanas, tabakas fabrikas un tirgotavas, smiņķu un smaršvielu

ražotavas un pārdotavas un dažādas greznuma priekšmetu fabrikas un tirgotavas. Visi šie uzņēmumi nes labu peļņu viņos ieguldītam kapitālam, bet arī dod darbu un maizi vairāk desmit tūkstošiem Latvijas strādniekiem un citiem darbiniekiem, kā arī ļoti lielus nodokļus valstij. — Tādēļ rodas it kā šaubas, vai tiešām varētu noteikti apgalvot, ka šādi uzņēmumi ir nevajadzīgi un nedod tautai nekādu labumu.

Un tomēr var visnoteiktākā kārtā apstiprināt, ka visi šie uzņēmumi, nemaz neievērojot viņu ražojumu kaitīgumu garīgai un miesīgai veselībai, ir arī ļoti kaitīgi tautas materiālām interesēm, ir galvenie tautas turības un kapitālu samazinātāji, un tamlīdz arī tie nevis vairo iespēju strādniekiem atrast darbu, bet gan šo iespēju sašaurina.

Nevis darbs pats par sevi tautai ir vajadzīgs, bet gan ar darbu ražojamās dzīvē noderīgās saimnieciskās vērtības. Minētie uzņēmumi, veikli izmantodami atsevišķu personu vājības, tomēr nesniedz tautai nekādas dzīvē noderīgas vērtības, bet tikai vai nu veselībai kaitīgus nāvēkļus (alkoholu, tabaku u. t. l.), vai arī nekur nederīgus greznuma priekšmetus.

Ja gadītos tādi naudinieki, kas maksātu lieliem ļaužu bariem normālu algu par to, lai tie piemēram lielos smilšu kalnos ņemas ar lāpstām mētāt smiltis šurp un turp, bez jebkāda noteikta plāna un lietderības, tad, protams, visi uzskatītu to par necienīgu darba spēka un naudas kapitālu izšķiešanu un lūkotu tādu rīcību apturēt. Tomēr šāda smilšu mētāšana daudz mazāk kaitētu tautas interesēm nekā neproduktīvais darbs iepriekš minētos uzņēmumos. Tā piemēram:

1) šādu smilšu mētāšanu tīrā āra gaisā varētu uzskatīt par spēcinošu sportu, kamēr darbs alkohola un tabakas iztvaikojumos apdraud strādnieku veselību;

2) smilšu mētāšanai nebūtu nekāda kaitīga iespaids uz tautas fizisko un garīgo veselību, kamēr tabaka un alkohols stipri bojā tautas veselību, un it īpaši alkohols nevien galīgi izputina tūkstošiem saimniecību, bet arī rada asākās nesaskaņas ģimenes dzīvē, iznīcinot mīlestību un bieži vien arī izārdot laulāto kopdzīvi, noved pie kaušanās un pie daudzām slepkavībām un citiem noziegumiem un beidzot ļoti bieži noved pašus dzērājus ārprātīgo namā, jo slimnīcu statistika liecinot, ka 65% no ārprātīgiem kļuvuši par tādiem no dzeršanas;

3) smilšu mētāšanai būtu vajadzīgas vienīgi lāpstas, kamēr alkohola, tabakas un greznuma priekšmetu ražošanai vajadzīgas plašas ēkas un dārgas mašīnas, par ko šādos uzņēmumos jāiegulda lieli pastāvīgie kapitāli, kurus citādi varētu izlietot tautai par labu;

4) šāda smilšu mētāšana arī neprasītu nekādus materiālus, kamēr minētie uzņēmumi iznīcina tautai par postu milzīgus pārtikas krājumus (alkoholam — rudzus, miežus, kartupeļus u. c.) vai citus derīgus materiālus, ar ko tieši samazina tautas saimniecisko vērtību kopsummu, t. i. padara tautu nabagāku. —

Katrs mazturīgais, kam nācies uzturēt kādu darba nespējīgu personu, zinās apsvērt, cik daudz grūtību tāda uzturēšana radījusi viņa saimnieciskā dzīvē. Tāpat arī pašvaldību iestādēm sociāli apgādājamo jeb nespējnieku uzturēšana ir viena no grūtākām nastām. Tomēr reti gan kādam būs ienācis prātā, ka no tautas vispārējo interešu viedokļa būtu ļoti izdevīgi, ja kautkādā ceļā varētu apturēt visu neproduktīvo un tautai pilnīgi nederīgo darbu, uzņemot visus šos neproduktīvos darbiniekus pilnīgā tautas apgādībā, līdzīgi nespējniekiem. Tādā kārtā šo „darbinieku“ uzturēšana iznāktu tautai daudz daudz lētāk, nekā šiem uzņēmumiem „darbojoties“; jo kā zināms, šo uzņēmumu īpašnieki, vadītāji, tirgotāji un citi starpnieki pa laikam saņem diezgan spožus ienākumus, un arī pati darbība, kā jau minēju, patērē lielus derīgu materiālu krājumus un prasa plašus kapitālu ieguldījumus. — No vispārējo tautas interešu viedokļa tam nav nekādas sevišķas nozīmes, ka šādus neproduktīvus uzņēmumus uztur labprātīgi tikai tie, kas to vēlas. Tagadējā smalki attīstījusies sabiedriskā dzīve visus pilsoņus saista tik ciešā kopībā, ka ikviena atsevišķa pilsoņa saimnieciskā dzīve katrā ziņā iespaido visu sabiedrisko aparātu, un galu galā visas atsevišķa pilsoņa neveiksmes un zaudējumi jānes nevien viņam pašam, bet netiešā ceļā gulstas arī uz visu sabiedrību. —

Liekas, ka no šiem aprādījumiem ikvienam būs saprotams, ka neproduktīvais un nederīgais darbs, nedodams tautai ne mazāko lietderību, patērē veltīgi darba spēku, iznīcina derīgus materiālus, kā arī aizņem plašus kapitālus, kuŗi arī pa lielākai daļai uzskatāmi par iznīcinātiem (ciktāl tos vairs nevar piemērot produktīvai ražošanai), un tā tad padara tautu nabadzīgāku un līdz ar to samazina iespēju nodarbināt dzīvo darba spēku.

X. Vai vispārēja taupība nepavairotu bezdarbnieku skaitu.

Vienu no lielākām grūtībām ikvienai mūsu valdībai sagādā lielais bezdarbnieku skaits. Un tādēļ jautājumam par darba trūkuma novēršanu piegriežama sevišķa vērība. Sakarā ar to dažs labs ar bažām mēdz jautāt, sak', kas gan notiktu,

ja piepeši visi, arī labi pārtikušie un pat bagātie ļaudis kļūtu taupīgi. Protams, ka visa alus, degvīna, tabakas, greznuma lietu un citu tamlīdzīgu nevajadzīgu priekšmetu ražotavu un pārdotavu, kā arī viņu blakus nozaļu (mucu, pudeļu, korķu u. c. izgatavošanas) darbība pilnīgi apstātos un visi attiecīgie darbinieki varbūt tiešām būtu spiesti, kā to apgalvo izšķērdības aizstāvji, stāties bezdarbnieku rindās. Vienīgais ražošanas nolūks taču ir apmierināt patēriņu, bet taupība iziet uz patēriņa sašaurināšanu un tā tad, kā liekas, viņa sašaurina arī pašu ražošanu. Nepieciešamo un vajadzīgo preču ražotāju un apgādātāju rokās sakrātos milzīgi brīvi naudas kapitāli, kuri varbūt nekur nevarētu atrast novietojumu, un tamlīdz arī pašiem taupīgajiem vairs nebūtu nekādas izdevības noguldīt savus ietaupījumus kredītiestādēs, kurās, nevarēdamas ar tiem pelnīties, nemaksātu vairs augļus par naudas uzglabāšanu. Jā, tā tas tiešām izliekas, jautājumu pavirši apskatot. Bet lietu pamatīgāki aplūkojot, visas šīs bažas izrādās pilnīgi nedibinātas, un taupība, blakus čaklībai, jāatzīst par vienīgiem bezdarba un visu citu saimniecisko grūtību samazināšanas un novēršanas līdzekļiem.

Iekam stājamies pie jautājuma, kas notiktu ar visu cilvēci vai pat tikai ar Latviju, ja piepeši visi pilsoņi kļūtu taupīgi, apskatīsim papriekš jautājumu, kas notiktu ar atsevišķu panīkušu saimniecību, ja tās galva, kas bijis liels dzērājs un uzdzīvotājs, kā arī pārējie ģimenes locekļi, kas bijuši kaislīgi greznības un izpriecu cienītāji, piepeši visi kļūtu taupīgi. Protams, ka tādā gadījumā viņi izlietotu visus cītkārt izšķiežamos līdzekļus savas saimniecības uzlabošanai: meliorētu un visādi izkoptu un padarītu daudz ienesīgāku savu zemi, saceltu krietnas un veselības prasībām piemērotas ēkas, iegādātos pienīgas govīs, spēcīgus zirgus, vispilnīgākās lauksaimniecības mašīnas un darba rīkus, dotu saviem bērniem visplašāko izglītību un vispār paceltu savu labklājību tik augstu, cik vien tas iespējams ar materiāliem līdzekļiem. Bet žēloties par to, ka viņu rokās būtu sakrājušies pārāk daudz brīvu naudas līdzekļu, viņiem droši vien nekad nenāktu prātā. —

Saprotams, ka attiecībā uz atsevišķu saimniecību par šādu taupības rezultātu neviens nešaubīsies un visi atzīs to par nepastrīdamu. Bet dažs labs gan iebildīs, ka tas, kas ir pareizs un piemērojams atsevišķai saimniecībai, nav nebūt vairs tāds plašākai sabiedrībai, tautai, valstij vai cilvēcei.

Nu labi. Mēģināsim noskaidrot arī šo maldību. Jautāsim, kas notiktu, ja uzreiz visas vesela pagasta saimniecības kļūtu

taupīgas. Saprotams, ka katra par sevi tās piedzīvotu gluži to pašu saimniecisko uzplaukumu kā iepriekšējā piemērā minētā atsevišķā saimniecība, un nevienai no tām nevarētu kaitēt citu kaimiņu taupība, bet gan nāktu tikai par labu, jo vispārējā turība atvieglotu sabiedriskos kopuzņēmumus, kā skolu uzturēšanu, nespējnieku apgādi, savstarpējo nodrošināšanu pret slimībām un nelaimes gadījumiem u. t. t.

Un to pašu, ko sasniegtu ar taupību atsevišķa saimniecība vai pat visas vesela pagasta saimniecības, droši vien sasniegtu arī itin visas veselas valsts vai pat visas pasaules saimniecības, jo valsts un pasaules saimniecības kopība sastāv no atsevišķām saimniecībām, un tāpat kā veselīga ir tāda tauta, kuŗas atsevišķie pilsoņi visi ir veseli, turīga vai bagāta būtu arī visa valsts vai pasaule, kuŗas atsevišķās saimniecības visas būtu turīgas vai bagātas.

Te nu varbūt iebildīs, kā augšā aprādītais gan būs pilnā mērā attiecināms uz dažādiem lauksaimniecības, rūpniecības un citiem saimnieciskiem uzņēmumiem, bet nevis uz tiem lielajiem ļaužu bariem, kuŗu vienīgais saimnieciskais atbalsts ir viņu personīgais darbs.

Labi. Apskatīsim, kādu iespaidu atstātu vispārēja taupība uz rokpeļņu saimniecisko stāvokli.

Pats par sevi saprotams, ka arī katra rokpeļņa saimniecībai nāks par labu (vēl daudz lielākā mērā nekā uzņēmēju saimniecībai) viņa paša un viņa ģimenes locekļu taupība. Jau aizrādīju, ka ietaupot kaut tikai 5 latus mēnesī un noguldot tos uz 6%, 40 gadu laikā būtu sakrājies ap 10.000 latu liels kapitāls, kas dotu viņam augļus, kā vecuma pensiju, 50 latus mēnesī. Un nevar taču noliegt, ka arī vienkārši darba ļaudis ziedo diezgan prāvas summiņas gan alkoholam, gan tabakai, gan arī modes elkam un dažādām nevērtīgām izpriecām, no kuŗām dažkārt varētu viegli ietupīt nevien 5, bet arī 10 latus mēnesī (kas dotu 40 gadu laikā 20.000 latu kapitāla). Tāpat arī ir neapstrīdams, ka ar vispārēju taupību krietni uzplaukušās zemkopības, rūpniecības, amatniecības un citas saimniecības spēs un arī būs ieinteresētas nodarbināt daudz lielāku strādnieku skaitu un maksāt tiem arī lielāku atlīdzību, nekā izšķērdīgās dzīves dēļ panīkušās saimniecības. —

Atliktu tikai vēl apskatīt, vai tiešām nav kāds pamats bažām, ka ar vispārēju taupību stipri sašaurinātos patēriņš un līdz ar to sašaurinātos arī ražošana un iespēja rokpeļņiem atrast darbu, kā arī nebūtu vairs izredzes izdevīgi ieguldīt kādā uzņēmumā lielā mērā sakrājušos ietaupījumus.

Te nu jāuzsver, ka ir liels pārpratums iedomāties, ka taupība samazinātu patēriņu, bet izšķērdība to pavairotu. Patiesībā lieta ir gluži otrādi. Taupība dod iespēju pavairot patēriņu. Taupība pilnīgi atsakās no tāda patēriņa, kas saņēma veselību un izposta labklājību vai kam nav it nekādas saprātīgas vērtības, bet tas notiek ar to nolūku, lai varētu sagādāt tādu patēriņu, kas padara dzīvi skaistu un cēlu. Izņemot nedaudzos turīgos ļaudis, viss tautas vairums dzīvo diezgan trūcīgi, un tādēļ ļoti bieži gadās, ka pašos labākos spēka gados dažs labs gan uzdzīvo diezgan braši, bet mūža pēdējā pusē vai darbam aprūkstot ir nonācis tādā stāvoklī, ka ir spiests atteikties pat no kārtīga ēdiena, kaut cik pieklājīga apģērba, pienācīga dzīvokļa un dažādiem citiem nepieciešamiem patēriņa priekšmetiem. Taupība turpretīm sadala un nodrošina patēriņam paredzētos līdzekļus visam mūžam un arī varbūtējām nebaltām dienām. Izšķērdība padara cilvēku par vergu, kas vispirms vergo savām kaislībām, bet turpmāk, krītot nabadzībā un parādos, ir nevēlamā mērā atkarīgs no citiem cilvēkiem, it īpaši no saviem kreditoriem. Turpretīm taupība, nodrošinot visam mūžam nepieciešamākos dzīves līdzekļus, padara cilvēku patstāvīgu un tik neatkarīgu, cik vien tas labi izveidotā sabiedrībā iespējams. Bet brīvība un neatkarība cilvēkam, kas sevi ciena, ir ļoti vērtīga labklājības sastāvdaļa.

Kādreiz baidījās arī no mašīnām, ka tās atņemšot cilvēkiem darbu, bet izrādījās, ka tās, pavairojot ražošanu daudzumu, tikai atviegloja pašu darbu un palētināja ražojumus. Gluži tāpat arī taupība, pavairojot kapitāla daudzumu, tikai var atvieglot darbu un palētināt ražojumus. —

Lai padarītu saprotamāku apgalvojumu, ka taupība nevis samazina, bet gan pavairo patēriņu, ņemsim šādu piemēru.

Divi vienāda darba strādnieki, sākot no 20 gadu vecuma, nopelna katrs mēnesī 100 latus. Izšķērdīgais, protams, visu šo summu notērē, bet taupīgais ikmēnesi atlicina 10 latus un sakarā ar to nogulda kredītiestādē ikgadus 120 latus uz 6%. Pēc 40 gadiem, sasnieguši 60 gadu vecumu, viņi vairs nav spējīgi turpināt savu parasto darbu. Pa visu šo 40 gadu laiku izšķērdīgais būs patērējis no saviem līdzekļiem visu nopelnīto summu, t. i. (1200 ls × 40) 48.000 latus, bet taupīgais būs tieši patērējis ikgadus par 120 latiem mazāk, t. i. par visiem 40 gadiem kopā — 4800 latus mazāk. Bet kas nu notiks tālāk? — Izšķērdīgais, neko nepelnīdams, turpmāk vairs itin neko nevarēs patērēt no saviem līdzekļiem (jo viņš jau saņēms nespējnieka uzturu no sabiedrības). Turpretīm taupīgākam pa šiem gadiem būs iekrājis 20.000 latus liels kapitāls, kas dos viņam (uz 6%) ikgadus 1200

latu procentu, kurus viņš, protams, neaiztiekot pašu kapitālu, varēs patērēt, un tā tad jau č e t r o s gados viņš būs sasniedzis izšķērdīgā patēriņu kopsummu *). Ja nu viņi abi nodzīvotu pavisam 75 gadus, tad taupīgā personīgo līdzekļu patēriņa kopsumma pārsniegtu izšķērdīgā patēriņu kopsummu par (1200×11) 13.200 latiem. Tomēr būtu milzīga kļūda domāt, ka taupīgais sagādājis citiem cilvēkiem darbu un peļņu tikai par šiem 13.200 latiem vairāk nekā izšķērdīgais. Kamēr izšķērdīgais, bojādamas ar alkoholu un tabaku savu veselību un dzīves prieku un iznīcinādamas savu neatkarību, notērēja visu savu darba algu, tamēr taupīgais ikgadus pārvērta 120 latus no savas algas kapitālā. Bet kapitāls, kā to jau agrāk aprādīju, pēc savas dabas katrā ziņā izlieto darba spēku jaunu vērtību radīšanai, un tādēļ arī šie taupīgā atlicinātie 120 lati ikgadus caur kreditiestādi tika laisti darbā. Tā tad jāatzīst, ka taupīgais arī visos 40 darba gados ar savu personīgo patēriņu un noguldījumiem kreditiestādē ir sagādājis citiem tik pat daudz darba un peļņas kā izšķērdīgais, un tādēļ arī viss viņa turpmāko 15 gadu patēriņš, t. i. $(1200 \text{ ls} \times 15)$ 18.000 lati, uzskatāms kā izšķērdīgā patēriņu kopsummas pārsniegums, jeb citiem vārdiem, taupīgais visā savā mūžā sagādājis citiem cilvēkiem darbu un peļņu par 18.000 latiem vairāk nekā izšķērdīgais.

Bet arī šie 18.000 lati ir tikai niecīga daļiņa no visas tās summas, par cik taupīgais sagādājis citiem darbu un peļņu vairāk nekā izšķērdīgais. Lai kautcik apsvērtu ar taupību sagādātās darba peļņas īstās summas milzīgo apmēru, apdomāsim, kādas saimnieciskas sekas būs atstājuši katrs no minētiem strādniekiem.

Izšķērdīgais ar savu lieko un pat kaitīgo patēriņu ikmēnesi būs nevajadzīgi iznīcinājis labības (alkoholam), zemes auglības (tabakas stādiem) vai citu derīgu materiālu (greznuma priekšmetiem un taml.) un arī darba spēku vismaz tik daudz, cik taupīgais pārvērta (kā noguldījumu kreditiestādē) par kapitālu, t. i. 10 latus mēnesī, jeb, ieskaitot nelietderīgai ražošanai aizņemtā kapitāla augļus, visos četrdesmit darba gados kopā būs iz-

*) Ja varbūt kāds iedomātos, ka taupīgā saņemtie kapitāla procenti no morāliskā viedokļa arī nav uzskatāmi par viņa paša līdzekļiem, bet gan par sabiedrībai uzkrautu nastu, tāpat kā izšķērdīgā nespējnieka uzturēšana, tad jāaizrāda, ka tā būtu rupja maldība. Ja pieņemtu, ka kapitāls būtu padarījis ražošanu tikai par 50% ienesīgāku, tad jau gluži taisnīgi no šādi radītām jaunām vērtībām 10% varētu piešķirt kapitāla devējam, 10% uzņēmuma īpašniekam, kā organizātoram un riska nesējam, 10% strādniekiem un pārējos 20% ražojuma patērētājiem cenas pazeminājuma veidā. Bet patiesībā kapitāls paceļ darba ražīgumu nevis par 50% vien, bet dažkārt par 100%—1000% un vēl vairāk.

nīcinājis vērtību un tā tad samazinājis tautas rīcībā esošo kapitālu vismaz par 20.000 latiem, t. i. par tik, par cik taupīgais padarījis tautu bagātāku tajā pašā laikā. Šis tautas kapitāla samazinājums par 20.000 latiem nu uz mūžīgiem laikiem būs arī attiecīgi samazinājis iespēju sniegt tautai derīgu darbu un peļņu. Turpretim taupīgais ir tajos pašos 40 gados radījis jaunu kapitālu — 20.000 latus, kas arī pēc viņa nāves uz mūžīgiem laikiem (ja to atkal neiznīcina dabas katastrofas, karš vai turpmākie izšķērdētāji) dos tautai derīgu darbu un peļņu vai nu kā ieguldījums kādā lietderīgā fabrikā, vai lauksaimniecībā, vai arī kādā citā tautas labklājībai kalpojošā uzņēmumā. Lūk, cik milzīga starpība attiecībā uz tautas labklājības samazināšanu vai veicināšanu irniecīgās summiņas (10 latu mēnesī) izšķērdēšanai vai ietaupīšanai viena paša nabadzīga strādnieka darba mūžā. Viegli tādēļ var iedomāties, kādu postu tautai spēj nodarīt bagātnieku plašā izšķērdība vai arī lielu tautas masu izšķērdīga dzīve. Jo, kā jau to agrāk norādīju, iespēja dabūt darbu un peļņu atkarājas no apgrozībā esošā kapitāla daudzuma, un tādēļ izšķērdība, samazinādama pašu kapitālu, samazina arī iespēju dabūt darbu, kamēr taupība, pavairodama kapitālu, pavairo iespēju dabūt darbu. —

Mēģināsim vēl ar vienu piemēru pierādīt, ka izšķērdības pieprasītais neproduktīvais darbs samazina kopējo iespēju dabūt darbu un peļņu. Pieņemsim, ka Miķelis nodzēz zināmā laikā 100 latus un tā tad dod alkohola ražotājiem vienreizēju darbu par 100 latiem. Bet kas notiktu, ja viņš šos simts latus ieguldītu kādā produktīvā uzņēmumā? — Lai sagatavotu alkoholu par 100 latiem, ražotājam par darbu un materiālu bija šie simts lati iepriekš jāiegulda neproduktīvajā uzņēmumā, tā kā pēc viņu nodzēršanas vienīgais rezultāts būtu produktu un darba spēka nelietderīga iznīcināšana par simts latiem. Tā tad šo summu nenodzērot pirmkārt notiktu šis tautas bagātības samazinājums par 100 latiem; otrkārt — alkohola ražotājam iepriekš ieguldamie 100 lati paliktu brīvi un tādēļ viņš tos katrā ziņā ieguldītu kādā citā uzņēmumā, tādā kārtā dodams ar tiem strādniekiem darbu par simts latiem, un treškārt — arī Miķeļa ieguldītais simts latu, pilnā apmērā pārvērsts kapitālā, un pieņemot, ka kapitāls gada laikā apgrozītos kaut tikai divi reizes, dotu strādniekiem derīgu darbu ikgadus par 200 latiem. Protams, ka arī alkohola ražotāja atbrīvojušies 100 lati produktīvā uzņēmumā tāpat ikgadus dotu lietderīgu darbu par 200 latiem. Tā tad, 100 latus nodzērot, būtu vienreizējs darbs par 100 latiem un tikpat liels tautas kapitāla samazinājums, bet tos ietaupot — ik-

gadējs darbs vismaz par 400 latiem katru gadu un turklāt pastāvīgs tautas kapitāla pieaugums.

Es šeit ar nolūku uzsveru „tautas kapitāls“, jo arī privātais kapitāls, ja tas ieguldīts lietderīgā uzņēmumā, katrā ziņā nāk par labu visai tautai.

No tautas vispārējo interešu viedokļa nav nekādas nozīmes tam, cik viens pilsonis no otra nopelnījis, bet gan tam, par cik pavairojies visas tautas kopīgais kapitāls un tamlīdz arī ražošanas sekmīgums.

XI. Vai kapitāla pieaugšanai varētu būt kādas augstākās robežas.

Kapitāls ir tās saimnieciskās vērtības, kurās izlieto jaunu vērtību ražošanai. Tā tad kapitāla īstais uzdevums ir vairot tautas bagātību. No privātpersonu viedokļa gan sauc par bagātību itin visu, kam ir maiņas vērtība, tā tad arī naudu un pat visādus pārdošanai saražotos izšķērdības priekšmetus un to ražošanai ieguldīto kapitālu. Bet par tautas bagātību var saukt tikai dzīvē vajadzīgos un noderīgos ražojumus un kapitālu to ražošanai. Tā tad pie tautas bagātības nepieder ne pašu valsts nauda, ne tautas veselībai kaitīgie ražojumi (alkoholiskie dzērieni, tabaka un citas narkotiskas vielas), ne gluži nederīgie greznuma priekšmeti, ne arī kaitīgo un nederīgo ražojumu izgatavošanai ieguldītais kapitāls.

Bet ja nu visi pilnīgi atteikties no alkoholiskiem dzērieniem, tabakas un citām līdzīgām vielām, kā arī no daždažādiem greznuma priekšmetiem, vai tad drīzā laikā nesakrātos tik daudz brīvu kapitālu, ka nebūtu vairs nemaz iespējams tos izdevīgi ieguldīt vai noguldīt un tamlīdz šī bagātība vairs nebūtu uzskatāma par kapitālu, jo tā vairs nevarētu sekmēt ražošanu un dot strādniekiem darbu un maizi?

Statistika rāda, ka 1927. gadā bijis noguldīts mūsu kredītiestādēs 150 miljonu latu, bet aizņēmumu no valsts iestādēm vien bijis (1928. g.) 266 miljonu latu, tā ka pieskaitot tiem vēl aizņēmumus no privātām kredītiestādēm, visu aizņēmumu kopsumma droši vien trīskārtīgi pārsniegs visu noguldījumu kopsummu. Tā tad, neraugoties uz pārāk augsto procentu, kapitāla pieprasījums tomēr trīskārtīgi pārsniedz piedāvājumu. Šo tautas nabadzības parādību varam novērst tikai ar darbu un taupību. Tādēļ noziedzas pret tautas labklājību ikviens, kas ar savu izšķērdību saista jau tā niecīgos kapitālus pie kaitīgu un nevajadzīgu priekšmetu ražošanas un nelietīgi iznīcina šādai „ražo-

šanai" materiālus un darba enerģiju. Tikai tad varēsīm uzskatīt savu saimniecisko stāvokli par normālu, kad kapitāla pieprasījuma un piedāvājuma tirgus būs nospiedis kapitāla peļņas procentu uz 4—5%, tagadējo 10—12% vietā. (Protams, ka procentu normas samazināšanai likumdošanas ceļā nevar būt īstu panākumu, jo tādā kārtā taču nevar uzlabot kapitāla pieprasījuma un piedāvājuma attiecības.)

Mūsu zemes klēpī nav sevišķu dabas bagātību (akmeņogļu, metālu, petrolejas u. c.). Galvenais bagātību avots mums ir zemkopība, ar kuŗu tādēļ arī nodarbojas vairāk kā % no visas tautas. Bet neraugoties uz to, mums tomēr vēl ļoti daudz labības jāieved no ārzemēm. Vai tad tiešām Latvijas zeme nespēj uzturēt savus iedzīvotājus ar pašas maizi? — Droši vien viņa to bagātīgi spēj. Bet kapitāla trūkuma dēļ zeme nav pienācīgi meliorēta, mēslota un citādi izkopta, kā arī lieli zemes gabali ir atstāti purvu un citādās nelietojamās zemēs, kuŗas ar kapitāla palīdzību būtu iespējams pārvērst auglīgās druvās un dārzos. Arī mūsu rūpniecība cieš lielu kapitālu badu un ir spiesta kreditēties uz visai neizdevīgiem nosacījumiem. Tāpat dzīvojamo ēku būvniecība, neraugoties uz dzīvokļu lielo trūkumu, sevišķi pilsetās, atrodas itkā pamiruma stāvoklī, protams, atkal tā paša kapitāla trūkuma dēļ. Arī dzelzceļu un zemes ceļu izbūvēšanā un uzturēšanā valsts smagi sajūt līdzekļu trūkumu. It sevišķi sāpīgi iedomāties, ka vienīgi kapitāla trūkuma dēļ nespējam izvest tā saucamo „Daugavbūvi“, kuŗa jau projektēta sen gadus atpakaļ, un tādēļ Daugavas ūdeņu milzīgais spēks, kas apgaismotu bagāto un nabadzīgo dzīvokļus, dzītu simtiem fabriku mašīnas, vilktu gaŗas vagonu rindas un darītu daždaţādus citus darbus, kā arī atsvabinātu mūs no vajadzības pirkt dārgās ārzemju akmeņogles — tagad aizplūst jūrā pavisam neizmantots. Mēs nespējīgi noskatāmies, kā tautas bagātības straume lēnām un nemitīgi slīd mums gaŗām, bet taisni mūsu nabadzība neļauj mums iegūt šo lielo bagātību.

Visa tauta sten zem smagās nabadzības nastas, bet liels daudzums mūsu pilsoņu vieglprātīgi izsvaida savā rīcībā esošos līdzekļus par alkoholu, tabaku un greznuma lietām, pie tam vēl pavisam aĉgārnī iedomādamies, ka ar šādu tautas bagātības postīšanu viņi darot tautai labu — dodot strādniekiem darbu un peļņu. —

Tā tad mūsu tagadējos apstākļos izliekas pārāk neiedomājamā baŗas, vai tiešām kādreiz nevarētu ar vispārēju taupību sagādāt tādus apstākļus, ka nebūtu vairs iespējams izdevīgi ieguldīt vai noguldīt pārlicēģos apmēros ietaupītos līdzekļus. Bet arī vispār nekad un nekur nevar pienākt tādi apstākļi, ka tauta pā-

rāk lielu kapitālu uzkrāšanās dēļ sajustu kautkādu apgrūtinājumu vai pat darba trūkumu.

Visbagātākā valsts pasaulē tagad ir Amerikas Savienotās Valstis, kur tautas bagātības krājumi sasnieguši pasakainus apmērus un kur vareni attīstītā fabriku rūpniecība ikminūtes laiž apgrozībā jaunas milzīgas materiālas vērtības, lai gan tajā pašā laikā tur nesaudzīgi vajā alkoholisku dzērienu izgatavošanu un pārdošanu. Liktos, ka tur, sakarā ar ātro un plašo ražošanu, drīz vien vajadzētu rasties preču pārprodukcijai un tamlīdz darba trūkumam. Bet Amerikas sūtnis 1929. g. janvārī izteicies („Jaunākās Ziņas“ 1929. g. Nr. 13), ka Amerikā, neraugoties uz plašo mašīnu darbu, bez darbnieku neesot un ka tur strādājot caurmērā 5 stundas dienā. Gan pašā pēdējā laikā (1930. g. pavasarī) raksta, ka Amerikā esot jūtams darba trūkums. Bet tas stāv zināmā sakarā ar vispasaules ciešajiem saimnieciskajiem sakariem, kuŗu dēļ Amerika sajūt arī noplicinātās Eiropas tirgus krīzes iespaidu, kā arī ar dažām citām pārejošām lielrūpniecības parādībām, pie kuŗām arī pieder ar biržu spekulācijām nesamērīgi uzpūstās vērtspapīru cenas, kuŗas beidzot katastrofiski krita, izputinot daudzus vērtspapīru turētājus un satricinot vispārēju uzticību kapitālu ieguldīšanai uzņēmumos. Tomēr visām šīm parādībām ir pārejošs raksturs, un nevar būt ne mazāko šaubu, ka tādas krīzes nesalīdzinami vieglāk pārcieš bagāta tauta, nekā nabaga. —

Ka kapitālu pārmērīga sakrāšanās nekad tautu neapgrūtina, tas izskaidrojams vienkārši ar to, ka tauta, kļūdama bagātāka, izdomā sev arvien jaunas vajadzības, kuŗu apmierināšana padara tās dzīvi skaistāku un pilnīgāku. Tādēļ arī, piemēram, vieglais automobilis, kas mūsu tagadējos apstākļos katrā ziņā uzskatāms par izšķērdības priekšmetu, Amerikā ir gandrīz katra strādnieka īpašums un, protams, turienes apstākļos tas nebūt nav uzskatāms par izšķērdības priekšmetu.

Jo lielāki kapitāli kādā valstī sakrājušies, jo mazāk iespējams darba trūkums un jo ražīgāks kļūst darbs, dodot tamlīdz iespēju samazināt darba laika ilgumu un palielināt darba atļojumu.

XII. Taupības un izšķērdības tikumiskā nozīme.

Lai varētu sajust augstāko labklājību, cilvēkam vispirms jāapmierina savas dažādās materiālās vajadzības dzīvības un veselības uzturēšanai, jo citādi rodas ciešanas, kas traucē labklājību. Bez tam arī cilvēka garīgās attīstības pacelšanai ar mākslu,

zinātņi, izglītību un audzināšanu un vispār viņa tikumiskā līmeņa pacelšanai tāpat vajadzīgs zināms daudzums materiālo līdzekļu.

Šos materiālos līdzekļus izgatavo un iegūst vienīgi ar darbu.

Materiālie līdzekļi cilvēkam vajadzīgi arī tādos dzīves posmos, kad viņš pavisam nav spējīgs strādāt, kā piemēram: bērnībā, sirmā vecumā, slimības laikā, vai kad zaudēta darba spēja un kamēr izglītojas dažādās mācības iestādēs. Saprotais, ka tādos laika posmos cilvēks dzīvo no citu darba, saņem materiālos līdzekļus no sabiedrības. Sabiedrībai jāsadala savi materiālie līdzekļi tā, ka lai pietiktu arī tiem, kas nespēj strādāt.

Nevien līdzekļu sadalīšana, bet arī viņu izgatavošana notiek sabiedriskā kārtā. Tā piemēram krekla izgatavošanai ir vajadzīgi lini, kuņus iegūst ar zemkopja darbu; tā paša krekla šūšanai vajadzīgi: adata, uzpirkstis, diegi, pogas un pati drāna, bet visu šo priekšmetu, kā arī linu audzētāja darba rīku izgatavošanai nodarbinātas daudzas lielas fabrikas ar tūkstošiem strādnieku; un tādā kārtā pavisam nav iespējams noteikt, cik īsti cilvēku ņēmuši dalību šā krekla izgatavošanā un iegūšanā.

Tā tad materiālo līdzekļu izgatavošana un sadalīšana notiek sabiedriskā kārtā: mēs dodam sabiedrībai savu darbu un saņemam no sabiedrības mums vajadzīgos līdzekļus. Jo vairāk esam devuši sabiedrībai un jo mazāk ņēmuši no tās, — jo vairāk esam strādājuši sabiedrības labā, jo labāk esam izpildījuši savu tukumisko pienākumu un, protams, arī sagādājuši sev visaugstāko atlīdzību — pašcieņu.

No sabiedriski saimnieciskā un tukumiskā viedokļa pat vislielākais labdaris, vislielākais filantrops nevar ziedot sabiedrībai par labu vairāk, nekā sava personīgā darba atlikumu, kādu dabū, atskaitot no darba vērtības personīgo vajadzību patēriņus, jeb starpību starp personīgo derīgo darbu un patēriņiem. Mēs varam ziedot miljonus latu, bet ja šī nauda iegūta no citu darba, tad mēs ziedojam ne savu, bet citu mantu. Juridiskām tiesībām uz mantu nav nekādas nozīmes sabiedriskā un tukumiskā ziņā. Un otrādi, mēs varam saņemt no sabiedrības pat miljonus, bet ja mēs šo naudu nepatērējam savām personīgām vajadzībām, bet ieguldām vispārderīgos uzņēmumos vai atstājam neiztērētu, tad mēs šo naudu neesam ņēmuši sev, bet atdevuši sabiedrībai.

Mēs sabiedrībai dodam tikai savu personīgo derīgo darbu, kas izmērojams ar darbā izlieto enerģiju un laiku, pēc vispārderīga darba vidējās atlīdzības novērtējuma, un saņemam no sabiedrības tikai to, ko iztērējam savām personīgām vajadzībām,

pie kam mūsu patēriņa summas atkal izmērojamas, dalot tās ar vispārderīga darba vidējo atlīdzību.

Ja mēs sabiedrībai esam atdevuši visu savu darbu, bet iztē-
rējuši sev vairāku cilvēku darbu, tad, protams, mēs dzīvojam uz
sabiedrības rēķinu, pamazinām tautas bagātību, mēs sabiedrībai
mazāk dodam, bet vairāk no viņas saņemam. Bet ja mēs sabie-
drībai dodam tikai niecīgu daļiņu no sava darba, bet patērējam
daudz vairāk, tad mēs sevi nostādām kroplu un nespējnieku stā-
voklī; bet tāds stāvoklis darba spējīgam cilvēkam ir visai pa-
zeminošs, un tas posta nevien sabiedrības labklājību, bet it se-
višķi viņa personīgo labklājību, iznīcinot viņā pašcieņu — šo
svarīgāko personīgās labklājības pamatu.

Mazāk dot un vairāk saņemt — tas ir tāds izturēšanās veids,
uz kādu spējīgs tikai cilvēks ar visai zemu tikumisko vērtību,
cilvēks, kas nav augstā cilvēka vārda cienīgs. —

Bet nevien personīgā darba un personīgo patēriņu daudz-
mam, bet arī mūsu patēriņu iedalījumam ir svarīga tikumiska
nozīme.

Ja iztērējam savus līdzekļus par dažādiem gardumiem, par
dažādām mazvērtīgām izpriecām, par ārēju greznību un citiem
niekiem, tā ka mums neatliek šo līdzekļu sava prāta un jūtu at-
tīstīšanai un savas tikumiskās garīgās vērtības pacelšanai, —
tad nieku dēļ esam laupījuši sev svarīgus labklājības faktoros,
par grašu baudām esam atteikušies no visvērtīgākām baudām.

Ja par tām pašām niecīgām baudām esam zaudējuši līdzē-
kļus savu bērnu izglītošanai, — tad tādu nieku dēļ esam izpo-
stījuši saviem bērniem visu dzīvi, laupīdami viņiem īstas cilvē-
ciskas labklājības pamatus.

Ja to pašu niecīgo baudu dēļ esam zaudējuši visus savus
līdzekļus, tā ka mums pietrūktu līdzekļu grūti saslimuša ģimenes
locekļa ārstēšanai, — tad ar to būtum izdarījuši šā sava ģime-
nes locekļa slepkavību.

Ja to pašu niecīgo baudu dēļ būtum atstājuši bez apgādības,
bez uztura līdzekļiem savus sirmos nespējīgos vecākus, — tad ar
to būtum izrādījuši zvērisku nepateicību un atstājuši neizpildītu
savu svētāko pienākumu. —

No šiem nedaudzajiem piemēriem ir redzams, cik svarīga
vērtība ir taupībai un izdevumu sašaurināšanai savām personī-
gām vajadzībām un kāds liels netikums ir izšķērdība.

Mums allaž jāpatur prātā, ka materiālo līdzekļu svarīgākā
nozīme sabiedriskai un personīgai labklājībai nepastāv vis par
šiem līdzekļiem pērkamās fiziskās baudās, jo tās ir samērā visai
niecīgas, bet gan — c i e š a n u n o v ē r š a n ā. Pats par sevi

saprotams, ka demokrātiska valsts viegli atradīs līdzekļus cietēju likteņa atvieglošanai, ja vien tautas atsevišķās saimniecības ar darbu un taupību būs sevi pacēlušas ievērojamā turības stāvoklī.

Apgalvojums, ka arī izšķērdībai esot sava labdarīgā nozīme, jo tā sagādājot citiem darbu un maizi, ir tikai neizdevīgs mēģinājums aplūsināt sirdsapziņas balsi, kuŗa nespēj klusēt par nelietīgu svaidīšanos ar sviedros un grūtībās radītām materiālām vērtībām. Kā atsevišķā saimniecībā katra izšķērdība posta saimniecību, bet taupība to paceļ, tāpat tas ir arī visā tautā, visā valstī, visā cilvēcē. Ja jau izšķērdība, t. i. vērtību nevajadzīga iznīcināšana, varētu kautkā sekmēt tautas labklājību, tad būtu jāpriecājas arī pār ikvienu lielāku mantas iznīcināšanu kādā dabas katastrofā, ar ugunsgrēku, plūdiem, zemestrīci un tam līdzīgi, jo arī ar to rodas pastiprināta vajadzība pēc iznīcinātām vērtībām.

Tā tad sabiedrības labā nekad nevaram būt strādājuši par daudz un nekad nevaram būt bijuši pārāk taupīgi savās personīgās vajadzībās. Strādāt un taupīt ir mūsu tikumiskais pienākums, kuŗu prasa no mums tautas labklājība.

Un ja kādreiz cilvēce būs sasniegusi tik augstu tikumisku stāvokli, ka viņa vairs neatzīs kuŗus un vairs nebūs vajadzīgas fiziskas cīņas taisnības aizsardzībai, tad droši vien par galveno morālisko varonību uzskatīs neatlaidīgu nodošanos derīgam darbam un vislielāko taupību personīgā dzīvē, t. i. pašai dziedīgu uzupurēšanos sabiedrības labā.

Bet arī jau tagadējā sabiedrībā taisni dzīves ikdienišķos apstākļos ir ļoti plašas iespējas īstai morāliskai varonībai. Vajaga tiešām būt daudz vīrestības, lai piemēram viesībās, izrikojumos un citās plašākās saejās, kur gandrīz visi mēdz saskandināt alkoholisku dzērienu glāzes par godu kādam jubilāram vai kādam svarīgam gadījumam, atklāti un droši nostātos pret šo vispārējo „īemešanas“ parašu. Tāda pati vīrestība vajadzīga, lai vispārējā greznības un modes skurbumā jūsmojošas „smalkās“ sabiedrības vidū parādītos piemēram vienkāršā pašaustā apģērbā, nerunājot jau nemaz par glīti nolāpītiem žaketes elkoņiem vai par tautiskajām pastaliņām. Šādu reti sastopamu vienkāršības varonību gan spilgti parādīja lielais gara milzis grāfs Tolstojs, staigādams basām kājām un vienkāršā ar striķīti sajostā zemnieka kreklā. Bet starp vidējiem caurmēra cilvēkiem grūti būtu atrast kādu, kas iedrošinātos noteikti uzstāties pret „intelligētā“ puļa aizspriedumiem, pret modes nevērtībām, pret postošo greznību, pret tautas nāvēkli alkoholu un pret citām tamlīdzīgām neprātīgām un kaitīgām parādībām.

XIII. Daži praktiski soļi taupīgā saimniecībā.

A. Rēķinvedība.

Nevien katram uzņēmumam, bet arī ikvienam cilvēkam, ja viņš grib apzinīgi, saprātīgi un taupīgi vest savu saimniecību, ir jāved rēķini par visiem saviem ieņēmumiem un izdevumiem un arī par parādiem, ja viņam tādi ir. Bez tam arī nemaz nav iespējams godīgi izpildīt Latvijas pilsoņa pienākumu pret savu valsti, ja neved tādus rēķinus, jo likums par ienākuma nodokli taču prasa, lai visi pilsoņi, kuŗu ienākums pārsniedz noteiktu summu gadā, iesniedz ziņas par visiem saviem ienākumiem, un nodokļu inspektors var prasīt arī no ikviena pilsoņa, lai iesniedz tādas ziņas; bet ja nu pilsonis nemaz neved rēķinus par saviem ienākumiem, tad viņam arī nav iespējams sniegt minētās ziņas, jo nav taču domājams, ka kāds varētu no galvas atcerēties visus savus ienākumus par veselu gadu.

Cilvēkam, kas neved rēķinus, nav nekādas pareizas sajēgas par savu vajadzību apmēriem, un tādēļ viņš arī nevar taisīt nekādus drošus saimnieciskus aprēķinus. Sakarā ar to tad arī viņš nevar neko atlicināt nebaltām dienām un ārkārtējām vajadzībām, jo viņš jau pilnīgā neziņā iepriekš ir patērējis daždažādām nesvarīgām vajadzībām visus brīvos līdzekļus, tā ka viņam pat grūti sagaidīt algas izmaksas dienu un viņš bieži vien ir spiests ņemt avansu vai taisīt parādus bez jebkāda svarīga iemesla. Turpretīm tas, kas ved rēķinus un sastāda gada beigās pārskatu par saviem saimnieciskiem panākumiem, katrā ziņā centīsies iedalīties tā, lai pašam būtu dibināts iemesls priecāties par savām visa gada pūlēm un lai būtu arī tiešām noteikti redzami zīmami panākumi kā lielāks vai mazāks kapitāla pieaugums.

Iebildums, ka kādam ienākumi ir tik mazi, ka no tiem nav iespējams neko atlicināt, nav pamatots, jo nevar taču būt, ka kāds nopelna taisni tik daudz, cik nepieciešams viņa dzīvības uzturēšanai, un ka pat nevienu santimu dienā nebūtu bijis iespējams atlicināt. Tādēļ arī var droši teikt, ka vajaga tikai vest kaut cik kārtīgus rēķinus — un atlikums gan tad radīsies itkā pats no sevis, jo rēķinu vedējs tad redzēs un sapratīs daudz ko tādu, ko viņš bez rēķinvedības nekad nebūtu ne redzējis, ne sapratis.

Kā vedami rēķini daždažādiem uzņēmumiem, to šajā apcerējumā aprādīt nebūtu vietā. Bet gan visā īsumā aprādīšu, kā varētu vest rēķinus viens vai otrs algas cilvēks.

Rēķinvedības sākumā, kā arī katra kalendāra gada beigās (t. i. rēķinu noslēguma perioda beigās), jā sastāda vispirms esošā

kapitāla saraksts, ievēdot tajā skaidro naudu, noguldījumus vai ieguldījumus un aizdevumus citiem un atvelkot no kopsummas savus parādus, ja tādi ir, apmēram pēc šāda parauga:

Kapitāla saraksts 1930. g. 1. janvārī.

(Perioda beigās — 31. decembrī.)

1) Skaidrā naudā klāt	Ls	35.50
2) Noguldījums Vidzemes Savst. kredītb. (uz 8%)	"	25.—
3) Aizdevums Miķelim Ozoliņam (uz 10%)	"	20.—
	Kopā Ls	80.50
Atvelkot manu parādu Dāvim Liepam	"	10.—
	Skaidrs kapitāls Ls	70.50

Mēbeles un citas lietas šajā sarakstā nav ievēdamas, jo tās nav kapitāls, bet darba rīkus gan var ievēst, jo tie, tāpat kā mašīnas, uzskatāmi par kapitālu.

Šo sarakstu var ievēst, kā arī pašu rēķinvedību izdarīt vienkāršā kladē (labāk ar rēķinu rūtiņām), ierīkojot tālāk katram mēnesim abas pretīstāvošās lappuses: kreiso ienākumiem, labo — izdevumiem, pie kam abas lappuses numurējam ar viēnādu skaitli.

Piemēram:

1. (Kreisā lappuse)

Ieņemts

Janvari

Datums	Ieņēmumu apraksts	Mēneš-alga	Kapitāla proc	Dažādi
1.	Skaidrā naudā bija klāt . . . Ls 35.50			
3.	Izņemts uz algas rēķinu 5.—, par pakalpojumu B. 1.—	5.—		1.—
	u. t. t.			
	u. t. t.			9.75
	u. t. t.			
25.	Algas atlikums 75.—	75.—		
	Kopā Ls 90.75	80.—		10.75

1930. g.

Izdots

Datums	Izdevumu apraksts	Ēdiens	Apģerbs	Ap-mazg. un ziepes	Īre, malka, gaišma	Dažādi
2.	Krējums —.60, maize —.50, Īre par janv. 15.—	1.10			15.—	
3.	Piens —.26, silķes —.34, cukurs l.— zābakus lāp. 2.50	1.60	2.50			
	u. t. t.					
	u. t. t.					
31.	u. t. t.	59.40		1.50	3.—	1.10
Kopā Ls 85.20		62.10	2.50	1.50	18.—	1.10

Naudas klāt „ 41.05

Atlikums . . Ls 5.55

Protams, ailes ieņēmumu un izdevumu šķirošanai katrs var ierīkot pēc saviem apstākļiem un ieskatiem. Ja ieņēmumu pusē ir maz ko rakstīt, tad varbūt kādu daļu no tās (labo pusi) var pievienot izdevumu datumam un aprakstam, atdalot to ar divkāršu stāvu līniju. Kopsummā no ailu gala summām var ievest teksta daļā bez sevišķas ailes, kā tas redzams paraugā. Turpat arī ievadama skaidras naudas summa, mēneša sākumā — ieņēmumu puses augšā, bet mēneša beigās — izdevumu puses apakšā, zem izdevumu kopsummas, tā ka saskaitot skaidras naudas summu mēneša sākumā ar ieņēmumu kopsummā un skaidras naudas summu mēneša beigās ar izdevumu kopsummā — vajag iznākt abās pusēs vienai un tai pašai summai. Bet ja ir izņemts kāds noguldījums (vai aizdevums), tas nav rakstāms ieņēmumos, bet atzīmējams teksta daļā zem ieņēmuma kopsummas. Tāpat nevar rakstīt izdevumos jaunoliktos noguldījumus (vai aizdevumus), bet tas atzīmējams teksta daļā zem izdevumu kopsummas.

Tāpat turpināmi visi nākošie mēneši, ierakstot ieņēmumu puses sākumā (teksta daļā) skaidrās naudas summu, kas bija atzīmēta iepriekšējā mēneša beigās izdevumu pusē apakšā.

Sīkiem burtiņiem rakstot un aizņemot katru dienu tikai vienu pašu rūtoto līniju, katram mēnesim pietiek ar abām pretimstāvošām lappusēm. Bet ja ar to nepietiktu, tad summas lappuses beigās pārvedamas (ieņēmumiem un izdevumiem reizē) uz nākošo lappusi, kur tad arī atradīsies mēneša noslēgums. —

Pēc tam, atskaitot visam gadam vajadzīgo lappusu skaitu, ierīkojams ieņēmumu un izdevumu mēneša noslēgumu summām kopīgs pārskats par visu gadu, ar tādām pašām ailēm kā norādīts paraugā, tikai iekārtojot kā ieņēmumu, tā arī izdevumu ailēm blakus kā pēdējo — jaunu aili visu ieņēmumu un izdevumu kopsummās (kuŗa bija atsevišķos mēnešos atzīmēta teksta daļā) ierakstīšanai.

Piemēram :

Ieņemts				Pārskats par 1930. gada			
Mēneš- alga	Kapi- tāla proc.	Dažādi	Kopā	Mēnesis		Atlicis	Zau- dēts
80.— attie	— cīgas	10 75 sum	90.75 mas	Janvari	}	5.55	— at
				Februari			
				Martā			
				u. t. t.			
attie-	cīgas	sum	mas	Kopā par gadu			at

ieņēmumiem un izdevumiem.

Izdots

Ēdiens	Apģērbs	Apmazg. un ziepes	Īre, malka, gaissma	Dažādi		Kopā
62.10	2.50	1.50	18.—	1.10	—	85.20
tie	cī	gas		sum	mas	
tie	cī	gas		sum	mas	

Šis gada pārskats dod interesantu salīdzinājumu par katra atsevišķa mēneša dažādām ieņēmumu un izdevumu kopsummām, kā arī rāda kopīgu ainu par visu gadu.

Pēc tāda paša parauga klades pēdējās lapās vai arī atsevišķā burtnīcā ierīkojams „Gada noslēgumu pārskats“, tikai ar to starpību, ka te mēneša nosaukumu un mēneša kopsummu vietā ierakstāms gada skaitlis un katrā ieņēmumu un izdevumu ailē galīgā kopsumma par visu gadu, pie kam ierīkojama, blakus atlikuma ailei, vēl viena aile kapitāla kopsummās (gada beigās) ierakstīšanai. Tāds gada noslēgumu pārskats par vairākiem gadu desmitiem sniedz ļoti in-

teresantu un pamācošu saimniecības attīstības vēsturi, uzrādot, kā gadu pēc gada pieaug pats kapitāls un viņa ienestie procenti, kā no sākumā ietaupītiem latu desmitiem vēlāk rodas simti, tad tūkstoši un beidzot desmit tūkstoši latu. —

Bez tam, lai katru dienu redzētu saimniecisko stāvokli un lai zinātu, ko var vai nevar sev atļauties, kā arī lai varētu ikbrīdī pārbaudīt grāmatu saskaņu ar naudas maka saturu, ierīkojama vēl sevišķa lapa dienas atzīmēm, pēc šāda parauga:

1930									
1	+2.—	35.50	3	+1.—	f 22.68				
		— 1.80		u.	t. t.				
1	3.—	33.70		u.	t. t.				
		+ 2.10							
		35.80							
		— 8.20							
2	0.—	27.60							
		— 3.90							
	—1.—	23.70							
		— 1.05							
3	+1.—	22.65							
		f 22.68							

Šādām trīsdaļīgām ailēm pievelkama vienkārša papīra lapa pilna. Kad ar dienas atzīmēm pierakstīta viena aile līdz apakšai, tad turpina atzīmes blakus ailē no augšas, kamēr pierakstīta visa lapa, pēc kam to vienkārši iznīcina, ņemot tās vietā jaunu lapu. Šim atzīmēm, kā redzams paraugā, ierīkojamas 3 ailītes: 2 šauriņas, 1 platāka. Pirmajā atzīmējams datums, bet trešajā — kases ikdienējais stāvoklis, pieskaitot dienas ieņēmumus un atskaitot izdevumus. Šī kases summa vismaz reizi nedēļā pārbaudāma, salīdzinot ar faktisko maka saturu, pie kam pārbaudītai summai pieliekama sevišķa pārbaudījuma zīme, piem. 22.68 f. Pati svarīgākā tomēr ir otrā ailīte, kurā atzīmējams pēc iepriekšēja aprēķina sasniegtais ietaupījums vai pārtēriņš katras dienas beigās, sakarā ar dienas ieņēmumiem un izdevumiem. To aprēķina šādi: Ja noteikti zināmais ienākums mēnesī (alga, noguldījumu procenti u. c.) ir 110 lati, bet noteikti zināmie izdevumi (gandrīz vienīgi dzīvokļa īre) 15 lati, tad var iepriekš noteikt katrai dienai 3 latus pārtēriņam, pie kam atliks 5 lati mēnesī ($110 - 15 = 95$; $95 - 3 \times 30 = 5$). Ja nu pieņemts, ka katru dienu drīkst izdot 3 latus, tad paraugā atzīmētie skaitļi saprotami šādi:

Janvāra sākumā kasē atrodas Ls 35,50 (3. ailītē) un ietaupījums 2. ailītē atzīmēts 2 lati (110—15=95; 95—3×31=2). Atvelkot 1. janv. izdevumus 1,80 (skaitīts par 2 lati, jo 2. ailītē santimi nav ņemami vērā), 1. janv. vakarā ietaupījums (+) pavairojies par 1 latu (varēja izdot 3, bet izdots tikai 2 lati). 2. janvārī ienācis neparedzēts ieņēmums Ls 2,10 un izdots Ls 8,20; tā tad viss ietaupījums izbeidzies, t. i. = 0 (varēja izdot 3 l. + 2 l., bet izdots 8 l.). 3. janv. izdots Ls 3,90, tā tad 2. ailītē atzīmējams pārtēriņš (—) 1 lats. Salīdzinot maka saturu ar 3. ailītē atzīmēto summu (Ls 22,65), izrādās, ka ir lieki 3 santimi — to atzīmē ar pārbaudījuma zīmi — 22,68 f. Tādā kārtā atzīmes turpināmas katru dienu, lai būtu redzams, vai ir jau kas ietaupīts, jeb vai ir izdots vairāk nekā drīkstēja. Iepriekš ieskaitītie drošie ienākumi un noteiktie izdevumi gan pieskaitāmi naudas summai (3. ailītē) vai atskaitāmi no tās, bet uz 2. ailīti tie nedara nekādu iespaidu, tāpat kā noguldījumi un aizdevumi vai aizņēmumi. — Tādas atzīmes vienmēr noderēs par skubinājumu papriekš ietaupīt un tikai pēc tam izdot, bet nevis otrādi, kā arī piešķirs katrai dienai sevišķu interesi kā saimnieciskas cīņas sasniegumu posmam.

B. Atlicinājumi.

Neraugoties uz augsto tehnisko attīstību, cilvēku sabiedrība vēl joprojām atrodas tādā stāvoklī, ka saimnieciskā ziņā cilvēks atstāts gandrīz vienīgi savā paša rīcībā un gādībā. Katrs ir tā sakot pats savas laimes kalējs. Gan sociālisms mūs mierina, ka pienāks reiz labāki laiki, kad visa sabiedrība rūpēsies par katra cilvēka saimniecisko labklājību, bet arī pašā sociālisma valstī Krievijā, kur sociālisms valda jau otro gadu desmitu, šajā ziņā tomēr katram tāpat jā rūpējas par sevi. Tādēļ katram ir pienākums nevien sevis un savas ģimenes labā, bet arī visas sabiedrības labā nekavējoties nopietni stāties pie sava stāvokļa uzlabošanas un nodrošināšanas ar darbu un tautību, atlicinot ikmēnesi dažus latus nebaltām dienām un tam līdz radot kapitālu, kurš nevien pašam dos zināmu daļu no vispārējā kapitāla radītām vērtībām, bet pavairos arī visai tautai iespēju atrast darbu un peļņu.

Iebildums, ka ienākums ir par mazu, lai varētu kautko atlicināt, nav pamatots. Lai tikai iedomājamies, kāds ienākums bija mūsu senčiem vergu un kļaušu laikos, un tomēr viņi, strādādami ap 16 stundas dienā, bija iztikuši, veseli un priecīgi. Bet mums, brīvās Latvijas pilsoņiem, vajag arī cienīt savu pilsonisko drošību un saimniecisko neatkarību vairāk par šā-

dām tādāmniecīgām baudām, ērtībām un mazvērtīgām izpriecām. Ja jau tagad, dažkārt pat ar 6 un 8 stundu ilgu dienas darbu, varam nopelnīt sev iztiku, tad nebaidīsimies jel izdevīgā gadījumā strādāt 12—16 stundas dienā, un tā droši vien, vedot rēķinus un ievērojot ciešu taupību, varēsim ikmēnesi atlicināt dažusATUS latus kapitāla uzkrāšanai un tautas bagātības vairošanai. — Ir arī tādi ļaudis, kas uz norādījumu, ka vajadzētu atlicināt ikmēnesiATUS latus 3 vai 5, mēdz lepni atteikt: „Ja es nevaru atlicināt mēnesī 30 vai 50ATUS latus, tad nemaz nav vērts atlicināt.“ Tie neapsver, ka atlicinot tikai 5ATUS latus mēnesī, 40 darba gados uz 6% būtu iekrājušies jau 10.000 latus, kas ar procentiem vien pilnīgi nodrošinātu turpmāko iztiku; viņi arī neapsver, ka kapitāls mēdz pieaugt pēc lavīnes likumiem: no sākuma jāiesāk velties kaut vismazākai drumslīņai, pēc kam jau iekustinātam mazajam kodolam lips klāt arvien jauna viela, kamēr beidzot zeme drebēs no sakrājušās masas gaitas.

Tādēļ nekavēsim veltīgi laiku, bet tūlī ar nākamo mēnesi cieši noteiksim, cik mums jāatlicina mēnesī, un šo atlicinājumu uzskatīsim par vienu no savām vissvarīgākām vajadzībām. Mūsu drošība, neatkarība un dzīves interese, kāda rodas noteicot dzīves plānu un cīnoties par tā izvešanu, prasa no mums to darīt, un pēc katra mēneša iepriekš noteiktā sasnieguma ievērosim, ka mūsu gribas spēks un mūsu pašapziņa pieaug un ka mēs vairs nejūtamies kā darba vergi, bet kā savas un tautas dzīves apzinīgi veidotāji.

C. Parādi.

Kredits jeb parādu attiecības ir ļoti lietderīgs ierīkojums, kas dara iespējamu arī maziem ietaupījumiem piedalīties lielos uzņēmumos un iegūt daļu no to peļņas, un kas novada ietaupītos līdzekļus tur, kur tie visvajadzīgāki un kur tie vislabāk kalpo tautas interesēm. Tādēļ saprotams, ka izlietot kreditu nāktos tikai saimnieciskiem uzņēmumiem, kur uz parādu ņemtais kapitāls nestu augļus nevien kapitāla aizdevējam, bet arī pašam parādniekam. Turpretīm personīgām vajadzībām parādu taisīšana būtu pielaižama tikai retos izņēmuma gadījumos, un proti, kad nekā citādi nebūtu iespējams glābt dzīvību vai veselību vai garīgi apdāvinātam cilvēkam nobeigt izglītību. Visi citi personīgām vajadzībām taisītie parādi ir gluži nevajadzīgi un nāk tikai par ļaunu pirmkārt pašam parādniekam, bojājot tā ierašas un raksturu un satricinot tā neatkarību, otrkārt aizdevējam, jo ļoti bieži šādi vieglprātīgi parādnieki, kaut arī tie izdevuši vekselus, nespēj vai negrib parādu atmaksāt, tā ka

summa vai nu pa daļai vai pilnīgi jāzaudē, un treškārt visai sabiedrībai, jo personīgām vajadzībām aizdotais kapitāls atrauts no apgrozības produktīviem mērķiem.

Diemžēl pie mums pēdējā laikā ļoti iesakņojusies parādu taisšana personīgām vajadzībām. Lai tikai ievērojam, cik plašos apmēros ierēdņi izlieto viņiem atvēlētos avansus un pie tam gandrīz vienīgi personīgām vajadzībām: vai nu uzvalka vai mēteļa iegādāšanai, vai mēbeļu pirkšanai, vai izbaukšanai uz ārzemēm un tamlīdzīgi. Saprotais, ka tādi parādi nebūt neveicina taupību, bet gan izšķērdību. Visai tautai un arī pašiem darbiniekiem būtu daudz labāki, ja darbiniekiem nevis izsniegtu avansus, bet gan ieturētu ap 10% no algas un tos noguldītu uz viņu vārdu drošā kredītiestādē. Liekas, ka darbinieki, izlietodami avansus, būtu sevišķi norūpējušies par to, vai tikai varēs diezgan ātri iztērēt nopelnītos līdzekļus, un tādēļ viņi cenšas cik drīz vien iespējams dabūt tos rokā un nodzīvot.

Taupīgs cilvēks, protams, nekad netaisīs parādus bez ārkārtīgi svarīgas vajadzības. Ja viņam nebūs vēl iekrāta vajadzīgā nauda, viņš rūpīgi iztīrīs to pašu veco uzvalku un uzliks tam glītu ielāpiņu, kamēr nauda būs iekrājusies. Krēslu vietā viņš pagaidām atsēdīsies uz glīti ar papīru vai drānu nosepta blukīša vai knūpus apgāztas kastes, pie kam viņam ar to būs daudz vairāk iemesla lepoties nekā viņa biedram, kas sēdētu greznā, bet uz parādu iegūtā krēslā. Ir ļoti cildena tautas paruna par apgērību: Labāk maša, kad tik paša. Tāpat tauta saka: Apēstu maizi grūti maksāt. Vispār taupīgs cilvēks nekad nerūpēsies par iztērēšanu, bet gan papriekš iekrās līdzekļus un tikai pēc tam tērēs tos vienīgi nepieciešamākām dzīves vajadzībām, neaizmirstot pie tam vissvarīgāko vajadzību — savas neatkarības nodrošināšanu. —

Bet arī daždažādie uzņēmumi tagad pasākuši pārāk plaši un neapdomīgā kārtā taisīt parādus, ieguldot aizņemtus līdzekļus vai nu pavisam peļamai savu noņēmēju-privātpersonu kredītēšanai, vai nevērtīgai uzņēmuma greznībai, vai strauji izplēšot uzņēmumu tādā plašumā, kādam nav piemērota ne uzņēmuma vadība, ne arī darbības gaita, jo tikai lēni un sistematiski attīstoties, uzņēmums un tā vadība droši un lietderīgi piemērojas jauniem apstākļiem un arvien plašākai darbu gaitai. Uzņēmums tikai tad būs drošs, ja viņš attīstīsies tādā pašā dabīgā kārtā, kā koks no savas sēklas vai stādīnā, un ja viņš izlietos svešu kreditu cik vien iespējams mazākos apmēros, bet nekādā ziņā nepārsniedzot pusi no sava paša kapitāla. Protams, ka neapdomīga un pārmērīga kredītēšanās nāk par ļaunu tiklab

parādnieka uzņēmumam, kā arī aizdevējam un arī visai tautai. Neapšaubāms pierādījums tam ir milzīgie protestēto vekseļu saraksti, kas ir satricinājuši visu savstarpējo uzticību un pilsoņu pašcieņas jūtas, kā arī daudzie lauksaimniecību un rūpniecības uzņēmumu bankroti.

D. Alkoholiskie dzērieni.

Pēc zinātnieku atziņām (skat. piem. konversācijas vārdnīcās, kā arī Dāva grāmatā „Briesmas draud” — 28., 29. un c. lapp.) alkoholisko dzērienu lietošana veicina kuņģa, zarnu, aknu un nieru kaites, asinsvadu pārkaļķošanos, sirdstrieku, smadzeņu trieku, kā arī, vājinot organismu, ir par iemeslu dilonim (60% no visiem dilona gadījumiem), rada krītamo kaiti, dzērums trakumu (65% ārprātīgo tādi kļuvuši no alkohola), izdzimtību u. t. l. Katrs 7. vai 8. cilvēks mirstot no alkohola lietošanas, un Latvijā katru gadu no alkohola nomirst vairāk cilvēku, nekā krituši atsvabināšanas karā ar krieviem un vāciešiem. Pēc tiesu statistikas 82—84% no visiem noziegumiem tiekot izdarīti alkohola iespaidojumā. Var droši teikt, ka visas citas nelaimes, kādas vien tautai varētu gadīties, salīdzinot ar alkohola nodarīto postu, ir gluži niecīgas, kā to arī apstiprina ievērojamā Anglijas valstsvīra Gladstona vārdi: „Alkohols nodara cilvēcei lielāku postu nekā karš, zemes trīces, ūdensplūdi, lipīgas slimības un citas nelaimes kopā ņemtas.” Alkohols ir tautas vislielākā nelaime. Bet tauta par šo nelaimi labprātīgi maksā milzīgus kapitālus. Pēc jau minētās Dāva grāmatas tauta par alkoholu izdodot 4—5 reiz vairāk nekā maksā visas sauszemes un jūras armijas uzturēšana un arī vairāk nekā visa valsts budžeta kopsumma.

Kā gan tāds neprāts saprotams un izskaidrojams? Vai varbūt daudzo autoritātu apgalvojums par alkohola šausmīgo postu un kaitīgumu nav stipri pārspīlēts? — Domāju, ka pati daba jau dod drošu atbildi uz šiem jautājumiem. Katram ir zināms, ka nepieradušam nāk no alkohola vēmiens: tā tad kuņģis atzīst alkoholu par kaitīgu un izmetamu no organisma. Tāpat ir zināms, ka alkohola reibumā smadzenes vairs nedarbojas kārtīgi un cilvēks vairs neatrodas „pie pilna prāta” — ir uz zināmu laiku jau prātā jucis, un biežāki lietojot alkoholu, kļūst uz visiem laikiem ārprātīgs. Šie pāris katram saprotamie piemēri jau pietiekoši apstiprina augstāk minētās autoritātu atziņas. Bet ja tomēr mēģina apstrīdēt alkohola kaitīgumu, tad tas izskaidrojams ar to, ka cilvēki vispār mēģina kā pra-

zdami attaisnot savus neprātīgos darbus, jo ar to tie cenšas kautcik apslāpēt pašapziņas pārmetumus. Bet atsvabināties no alkohola verdzības spēj tikai reti kāds, tādēļ ka alkohols tik stipri novājina gribas spēku, ka cilvēks kļūst pilnīgi nespējīgs atsvabināties no šā briesmoņa nagiem, un tādēļ šādam alkoholiķim nekas cits neatliek, kā mēģināt vismaz sev pašam iestāstīt, ka tas ļaunums jau nemaz nav tik briesmīgs, kā zinātnieki to izkļieguši.

Ja par šausmīgo alkohola postu vispār var kādu vainot, tad pie tādiem vainojamiem jau nu nekādā ziņā nevar pieskaitēt īstos pieradušos dzērājus, jo tie ir nožēlojami slimnieki, kuŗiem nav nekādas varas pār sevi un arī nekādas iespējas sev palīdzēties. Vainojami zināmā mērā ir tie, kas savu kapitālu iegulda tautas apdzirdīšanas uzņēmumos, bet viņu vainu tomēr mīkstina vispārējais cilvēka gribas vājums un ideālisma trūkums, kas ir par pamatu dziņai likumos atļautā kārtā iegūt peļņu no jebkuŗa tautas pieprasījuma, kaut arī tas sagādātu tautai pašai vislielāko postu. Tomēr vislielākie vaininieki šā šausmīgā tautas posta veicināšanā ir „mērenie dzērāji” jeb „modes dzērāji”, kuŗi sākumā pat ar grūtībām un riebumu iedzer savu glāzi reibinošās dzīras, lai tikai izdabātu vispārējai pūļa parašai un spēlētu līdzī visuļķīgāko dzīves rotaļu: „visi dara tā”. Sevišķi asus pārmetumus pelna šajā muļķīgajā mērenās dzeršanas rotaļā piedalošās intelligences, bet it īpaši studentu organizācijas, kuŗas savā vidū cieš alkohola lietošanu. Ja šajās organizācijās apvienojušies jaunieši ar zinātnes asināto skatu tomēr, it kā par spīti slavenāko autoritātu aizrādījumiem, nevar saskatīt un sajēgt to lielo un šausmīgo ļaunumu, kādu tautai nodara alkohols, ja šie dzīves augstākās sajūsmas gados esošie jaunieši neatrod sevī drosmes un varonības cīnīties pret šo vislielāko tautas nelaimi, bet glēvi padodas šai visuļķīgākai un nejēdzīgākai parašai, tādā kārtā novedot neceļos arī plašas mazākizglītoto aprindas, — tad tiešām jāšaubās, vai viņu izglītībai izlietotais kapitāls atmaksāsies un viņi vēlāk spēs godam pildīt tautas vadoņu vietas, kādas viņiem piekristu pēc viņu izglītības. —

Pilnīga atteikšanās no alkohola ir nevien katra pilsoņa svētākais pienākums pret savu tautu, savu ģimeni un sevi pašu, bet arī drošākais līdzeklis ietaupījumu iekrāšanai. Pilsnim, kam atliek līdzekļi alkoholam, nav nekādu morālisku tiesību žēloties par grūtiem saimnieciskiem apstākļiem. Bet ikvienam īstam dzērājam vajadzētu rūpēties, lai saņemtu mazāku algu, jo ar to viņam samazinātos iespēja pārāk ātri nobendēt savu veselību.

E. Tabaka.

Tabaka, protams, nav tik kaitīga kā alkohols, bet tomēr arī viņa ir veselībai diezgan bīstama. Tā piemēram kāds ārsts aizrāda („Jaunākās Ziņās” 1928. g. 182. nr.) uz šādām tabakas smēķēšanas sekām:

Nikotīns un citas tabakā esošās ģiftis pamazām saģiftē un padara slimu visu organismu: rada sirdsdarbības, gremojamo organu, asinstrauku un citu organu traucējumus un slimības. Sirdsdarbība top nekārtīga, novērojama „sirdsklapēšana” un sāpes krūtīs. Asinstrauki pamazām pārkalķojas un rodas tā sauktā arterioskleroze. No gremojamiem organiem vispirms cieš rīkles gals; kuņģa darbības traucējumiem seko ēstgribas trūkums. Iekāist arī balsene un nereti rodas chronisks klepus un aizsmakums. Arī redze var ciest. Smēķēšana atstāj nelabvēlīgu iespaidu arī uz smadzeņu darbību, cieš apķērība, kā arī atmiņa. Tāpat arī piesmēķēts gaiss kaitē citiem cilvēkiem, ja tāds jāieelpo, un it sevišķi bērniem. (Skat. arī „Jaun. Ziņ.” 1930. g. 82. nr. — „Kādēļ smēķēšana kaitīga“.)

Protams, ka par pievesto ārsta izteikto smēķēšanas novērtējumu nevar būt ne mazāko šaubu. Ka arī pati cilvēka daba noteikti protestē pret smēķēšanu, to sajūt ikkatrs nesmēķētājs, kad tam nākas ieelpot tabakas dūmiem piesātināto gaisu, kurš izliekas tik pretīgs un neciešams; tāpat to sajūt ikviens iesācējs smēķētājs, kad tam sākumā no smēķēšanas nelabi sūrkst mēle, reibst un sāp galva un nāk vēmiens.

Arī tabaka zināmā mērā samazina gribas spēku, un tādēļ arī no smēķēšanas dažam labam nākas diezgan grūti tikt vaļā. Bet tā kā šajā ziņā tabakas iespaids ir vājāks par alkohola iespaidu, tad ļoti daudziem tomēr izdodas atsvabināties no smēķēšanas, un sakarā ar to mūsu tautā, it īpaši priekš lielā kara, bija diezgan daudz nesmēķētāju. Sevišķi varam būt lepni ar to, ka mūsu skaistais dzimums nemaz nesmēķē, kā to dara piemēram čigānietes, krievietes un dažu citu tautu sievietes. Ja nu pēckara laikos arī dažas mūsu pārsmalcinātās dāmas, ārzemnieču iespaidotas, padevušās šai kaitīgai parašai, tad viņu skaits tomēr ir tik niecīgs, ka ar lepnu pašapziņu varam teikt, ka latvietes nesmēķē. Tāpat arī iepriecinošā parādība arvien stiprāk izplatās starp mūsu stipro dzimumu un arī vīriešu nesmēķētāju skaits kļūst arvien lielāks.

Lai nu gan par tabaku patērētās summas ne tuvumā nesasniedz par alkoholu iznīcinātos kapitālus, tomēr arī tabaka prasa no mērena smēķētāja vismaz ap 10 latu mēnesī, kas

40 darba gados, noguldot uz 6%, kā to jau agrāk norādīju, dotu ap 20.000 latu ietaupījumu. Un arī šāds kapitāliņš, sagādā-dams ikmēnesi 100 latu procentu, nabaga strādniekam jau būtu pilnīgs vecuma nodrošinājums, kamēr izkūpinot to visu tabakā, viņš manto tikai daždažādas slimības. Tā tad tomēr ir pārāk liela neprātība ziedot tik lielu kapitālu par savas veselības sa-gandēšanu.

F. Greznība un mode.

Greznība un mode tikai retos gadījumos kaitē cilvēka vese-lībai, piem. dāmu augstie papēži, kāju pēdu sakropļošana ķī-nietēm, agrākās korsetes, cimdu valkāšana karstā laikā, logu aizkaņi saules aizturēšanai u. t. l. Galvenais posts te tomēr pa-stāv pilnīgi nederīgā kapitāla izšķiešanā.

Greznības tieksme pamatojas uz vēlēšanos patikt citiem, īpaši pretējam dzimumam. Arī pati daba izlieto greznību, lai padarītu vienu dzimumu otram pievilcīgāku un patīkamāku. Tādā nolūkā daba grezno putnus krāšņām spalvām, sekstēm, cekulišiem, dažus kustoņus vareniem ragiem, kukaiņšus rai-bām spārnu segām u. t. t. Cilvēku — visu radību kroni — daba ir apveltījusi ar ļoti daiļu augumu, glezni maigu ādu un skai-stiem kupliem matiem. Sevišķi daba ir rūpējusies par vīriešu dzimuma greznošanu, lai piešķirtu tam staltu un varonīgu iz-skatu. Tā piem. vīriešu dzimuma kustoņiem krēpes, ragi, ce-kuliši u. t. l. ir daudz pilnīgāki un košāki nekā otram dzimumam. Arī cilvēku-vīrieti, kad tas sasniedzis savas miesas attīstības augstāko pilnību, daba izrotā — tāpat kā izplaukušu puķi skai-stiem ziediem — ar skaistām ūsām un bārdū.

Bet tā kā cilvēks savā samākslotā kultūras dzīvē ir gan-drīz pavisam zaudējis dabiskā daiļuma izjūtu un vispār ir pā-rāk tālu atkāpies no dabas, pie tam gandrīz pilnīgi aizsedzot dabas burvīgi daiļi veidoto augumu ar dažādiem apgērba ga-baliem, tad viņam arī nākas apmierināt dabisko patikas tieksmi ar dažādiem paša radītiem greznuma līdzekļiem, kuŗi dažkārt stipri atšķiras no daiļajiem dabas paraugiem un liecina par sa-bojātu gaumi.

Pūļa iespaids, kas visspēcīgāki parādās modē, pilnīgi no-māc iedzimito dabisko daiļuma gaumi. Tādēļ arī visnejēdzīgākie modes untumi, kad acs ar tiem jau kautcik apradusi, lielajam pūlim izliekas daiļi. Un tikai tad, kad kāda mode jau noveco-jusies, visi pamana, cik tā ir bijusi neglīta. Protams, jo pat-stāvīgāks un pašapzinīgāks kādam raksturs, jo mazāk viņš mē-tājas modei līdzī, un visstiprākā rakstura cilvēki tādēļ allaž

mēdz lepoties ar vienkāršību nevien apgērba ziņā, bet arī visā savā dzīves iekārtā.

Tomēr greznība neaprobežojas vienīgi ar tieksmi pēc skaistas ārienes. Tā piemēram zīds jau nemaz nav skaistāks par labi izstrādātu kokvilnas audumu vai mākslīgo zīdu, zelts nav skaistāks par jaunzeltu, sudrabs — par alumīniju, dārgakmeņi — par pakalptaisītiem stikliņiem. Bet tomēr, kas vien daudz maz to iespēj, cenšas greznoties ar „īstū“ zīdu, zeltu, sudrabu, dārgakmeņiem, pērlēm u. t. l. Te skaidri izpaužas tieksme dižoties ar to, ka spēj ziedot lielas vērtības greznībai, tieksme iegūt sabiedrības cieņu ar izšķērdību, t. i. ar sabiedrības pašas labklājības postīšanu, samazinot viņas apgrozības kapitālus. — Nevar noliegt, ka plašas masas tomēr raugās ar zināmu godbijīgu apbrīnošanu uz savas labklājības izšķērdīgajiem postītājiem. Un tādēļ šī nožēlojamā vērtību izšķiešana samazināsies tikai tad, kad tautas vairums sapratīs, ka jebkuŗa izšķērdība kaitē visai sabiedrībai, un tikai tad apbrīnošanas vietā izšķērdībai parādīs pelnīto nicināšanu, ar ko arī aplāpēs tieksmi dižoties ar izšķērdību.

Vispārējā greznības kāre atkarājas no sabiedrības vispārējā attīstības stāvokļa. Bet ikvienam, kas spēj pretoties modes verdzībai, vajadzētu savā un sabiedrības labā kā apgērbam, tā arī citiem dzīves priekšmetiem lietot gan labu un izturīgu materiālu, bet tik vienkāršu, cik vien iespējams, un pār visām lietām pilnīgi atteikties no visa, kas ir lieks un nevajadzīgs, vai kas traucē citu, daudz vajadzīgāku priekšmetu iegādāšanos, vai pat apdraud paša drošību un neatkarību, vai kavē pienākumu izpildīšanu.

G. Jūteklju pārsātināšana.

Pati daba cilvēkā ielikusi instinktu, kuŗš viņu ved pie atziņas, ka dzīvot ir baudīt, t. i. patīkami just. Tomēr padodoties šim instinktā bez jebkādiem prāta apsvērumiem, ļaudis ļoti bieži baudu vietā sagādā sev ciešanas. Nerunājot nemaz par narkōtiskiem „baudu“ līdzekļiem, kuŗu postošais iespaids jau agrāk apskatīts, arī daudzi dzīves saldināmie līdzekļi bieži vien tiek lietoti tādā kārtā, ka pārvēršas par dzīves sarūgtinātājiem.

Apskatīsim vispirms pašu nepieciešamāko — pārtikas līdzekļus. Dažs labs no mums atcerēsies savas trūkumā nodzīvotās bērības dienas. Ar kādu lielu interesi tad gaidījām tēvu no Rīgas pārbraucam, un kad viņš, zirgu nojūdzis un novieto-

jis, ienāca istabā un pasniedza mums nepacietīgi gaidīto „Rīgas kliņģeri“, tad mums tiešām likās, ka lielāka garduma vairs nevarētu pasaulē būt. Tāpat lielā kaŗa laika beigu gados gandrīz visi pārdzīvojām lielu pārtikas līdzekļu trūkumu, un ja toreiz laimējās dabūt gabalu labas rudzu maizes, tad tas mums sagādāja īstu fizisku baudu. Bet tagad? — Rupjai maizei vien, bez krietna aizdara piedevām, labprāt neskatāmies ne vīrsū, un arī citkārt slavenais „Rīgas kliņģeris“ mums vairs nav nekāds gardums. Iznāk tā, ka liels tautas vairums vairs nemaz nepazīst nekādu gardumu, jo visi tā saucamie gardumi tagad kļuvuši par ikdienišķiem ēdieniem, un tos parasti iebaudām tādā daudzumā, ka miesā vairs nesajūt ne mazākās tieksmes pēc barības, kālab, sevišķi viesībās, izlietojam dažādas garšvielas un visādu ēdienu maiņas, lai tikai varētum vairāk ieēst. — Protams, ka tāda pārliecīga ēšana ļoti kaitīga nevien kuņģim, bet arī vispār cilvēka organismam, it sevišķi tad, kad cilvēks sāk jau aptaukoties. Uz to jau ārsti daudzkārt aizrādījuši, it īpaši uzsverot, ka jāēd tikai tik daudz, ka ēst beidzot vēl nebūtu ēstgriba pilnīgi apmierināta. Tāpat statistiķi ir aizrādījuši, ka tautas vispārējā veselība pēcķaŗa bada gados bijusi daudz labāka nekā tagad, un tāpat daŗs labs mēdz pastāstīt, ka šie bada laiki viņu izārstējuši no slimības (it īpaši kādas kuņģa kaites), kuŗu agrāk neviens ārsts nepratis izārstēt. — Tādēļ ēdīsim pēc iespējas sātīgi, jo tad nevien uzglabāsim savu veselību un ietaupīsim daŗu labu latu, bet arī ēdiens tad mums sagādās baudu, kā citkārt „Rīgas kliņģeris“.

Nevien barības uzņemšanas ziņā, bet arī vispār citādi cilvēku jūteķļi ir tā iekārtoti, ka tie dod mums baudu tikai tad, ja sniedzam tiem attiecīgo materiālu ar lielu mērenību un sātu. Bet tiklīdz gribam sev sagādāt baudu vairumā, tad pārsātinām savus jūteķļus un tie vairs nesajūt nekādu baudu. Tas it sevišķi sakāms par tā saucamo fizisko mīlestību. Te pārmērības tā sagandē attiecīgos jūteķļus, ka šo tiešām burvīgo jūtu saldumu pilnīgi zaudē samērā agros pusmūŗa gados, kamēr mērenība uztur šīs jūtas līdz dziļam vecumam. — Tā tad īpaši attiecībā uz jūteķļiem un baudām ir ļoti piemērota tautas paruna: „Kas daudz grib, tam maz tiek.“

Būsim tādēļ taupīgi ar itin visiem līdzekļiem miesas prasību apmierināšanai, jo tiešām nav saprātīgi iznīcināt nevajadzīgi savu sviedru augļus, savu kapitālu, lai ar to sabojātu veselību un turklāt pārvērstu jaukas fiziskas baudas par pilnīgi nesajūtāmām vai pat pretīgām.

H. Samērība izdevumos.

Jau V. nodaļā (12. līdz 14. lapp.) aprādīju visas galvenākās dzīves vajadzības, sakārtotas pēc viņu apmierināšanas svarīguma un iedalītas trijās galvenākās daļās: nepieciešamais, derīgais un jaukais. Tādēļ šeit aprobežošos tikai ar dažiem praktiskiem aizrādījumiem, kā rīkoties, lai pakāpeniski ietaupītu līdzekļus nebaltām dienām un savas saimnieciskās neatkarības nostiprināšanai. Protams, taupības sistēma arvien lielā mērā atkarāsies no katra cilvēka ienākumu apmēra, pie kam ar vislielāko apdomību allaž būs jārikojas tiem, kam ienākumi vismazāki.

Iepriekšējā nodaļumā (46. lapp.) jau minēju, ka caurmērā arī ēdienam cilvēki patērē daudz vairāk nekā vajadzīgs. Tomēr jāuzsver, ka ietaupījumi ēdienam, sevišķi trūcīgākiem ļaudīm, var būt tikai cieši aprobežoti. Vienkārša un spēcīga barība, ar pietiekošu daudzumu taukvielu, katram nepieciešama tādā mērā, kā to prasa viņa personīgais siltuma un enerģijas patēriņš un organisma īpatnības, jo veselības prasības nekādā ziņā nedrīkst ciest.

Daudz vairāk iespējas kautko ietaupīt atrodas apģērba nozarē. Sprotams, ka visu nevajadzīgo un visus apģērba greznumus ieteicams pilnīgi atmest nevien trūcīgiem, bet pat bagātiem cilvēkiem, tādēļ ka ar to pakalpo vispārības interesēm. Tomēr pašam apģērba materiālam jābūt izturīgam, jo piedzīvojumi rāda, ka lēti pirtās drēbes galu galā savas neizturības dēļ izmaksā visdārgāki. Sevišķi ieteicamas mūsu pašu laucinieku austās drānas, kā arī citi Latvijas pašas ražojumi, par kuņiem nav jāaizplūdina prom dārgā ārzemju valūta. Ar sevišķu godbijību mums jāraugās uz ikvienu, kas savās darba gaitās staigā rūpīgi salāpītās drēbēs, jo viņa ielāpi katrā ziņā sekmē arī mūsu materiālo labklājību. Šie ielāpi, kā taupības simbols, paceļ viņu īpašnieku pāri greznības kārajam pūlim, bet nekādā ziņā nedod iemēslu par tiem kaunēties. Jaukaunās turpretīm gan par ikkatru izšķērdību.

Dzīvokļa ziņā vissvarīgākie ir saule, kuņas starus nekādi nevajadzētu aizturēt ar gluži nevajadzīgiem aizkariem, un tīrs gaiss, kuņu iegūstam ar pienācīgu vēdināšanu. Saule un gaiss tomēr ir dabas balvas, kuņas mums neko nemaksā, ja vien dzīvoklis attiecīgi izbūvēts. Protams, ka arī dzīvoklim jāatbilst veselības prasībām, kuņas nedrīkst ciest taupības dēļ.

Darba rīkiem un mašīnām, ciktāl tie padara darbu ražīgāku un tādēļ atmaksājas, arī nevajadzētu līdzekļus taupīt.

Satiksmes līdzekļu lietošanā gan izšķiežam ļoti daudz bez pietiekoša pamata. Ir attaisnojams, ka cilvēki, kas ieņem augstus amatus, pelna daudz un ļoti apkrāuti darbiem, izlieto ātrus, kaut arī dārgus, satiksmes līdzekļus. Bet ja cilvēki, kam ir pietiekoši daudz brīva laika, un it īpaši vidējie un zemākie ierēdņi, kuŗu darbs izdarāms slēgtās telpās sēdot, neizlieto veselībai tik ieteicamo izdevību pastaigāties, bet no darba krēsla piecēlušies tūliņ atkal sēstas, samērā tuvam braucienam, tramvaja vai pat automobiļa sēdekli, tad tā jau ir savas veselības apdraudēšana un vispār peļama izšķērdība. Ievērojot mūsu sabiedrības diezgan trūcīgos apstākļus, jāatzīst, ka milzīgais automobiļu daudzums šimbrīžam uzskatāms pa lielākai daļai par nederīgi izmestu kapitālu, ciktāl tas kalpo vizināšanās nolūkiem. Turklāt šis izšķērdības ļaunums ir jo lielāks tādēļ, ka šie vizināšanās līdzekļi ir ā r z e m j u ražojums un ka mums ir milzums daudz svarīgāku vajadzību, kur šo kapitālu vajadzētu izlietot.

Nekādā ziņā nedrīkstam taupības nolūkā izvairīties no ģimenes nodibināšanas. Mēs taču dzīvojam vienīgi tam nolūkam, lai justumies apmierināti un laimīgi, lai mūsu dzīve būtu tik skaista, cik vien iespējams. Bet ģimenes dzīve, ar stiprajām un svētlaimīgajām mīlestības saitēm starp laulātiem un starp vecākiem un bērniem, sniedz tik jauku un vērtīgu baudu, kādai gan nevarēs pielīdzināt nekādas citas, par naudu pērkamas baudas. Neraugoties uz to, tomēr bieži nākas dzirdēt, ka puisi, sasnieguši precību gadus, allaž atrunājas no precēšanās, aizbīdinādamies ar to, ka neesot vēl sasnieguši tādu saimniecisko stāvokli, ka varētu ģimeni uzturēt, vai arī — kā it sevišķi jaunavas mīl izteikties — gribot vēl palīgsmoties un pabaudīt skaidros jaunības priekus. Te jāpiezīmē, ka ģimenes nodibināšanai līdzekļu pilnīgi pietiek, ja puisim un meitai abiem ir veselas, darba spējīgas rokas. Ja jau viņi katrs par sevi varēja nopelnīt sev uzturu, tad ciešā apvienībā viņi to varēs vēl daudz vieglāki. Tā piemēram pilsētas dzīvē, ēdot dažādos ēdienu namos, puisim vienam pašam ēdiens iznāk tik dārgs, ka mājās gatavojot par to pašu naudu varētu paēst abi ar sievu. Bet kur tad nu vēl ietaupījums uz apmazgāšanu, aplāpīšanu un citiem apkopšanas darbiem, kuŗus izdara sieva. Protams, precēties ar tādu cilvēku, kuŗu nevar mīlēt, vai kas baidās no darba, vai kas nodevies žūpībai vai kā citādi rīkojas izšķērdīgi vai netikumīgi — nav vēlams. Vismazāk pamatota ir vēlēšanās vēl pabaudīt jaunības priekus. Jaunībā taču nav neviena

lielāka prieka par mīlestību uz savu izredzēto. Bet izbaudīt šo mīlestību visā neaprobežotā pilnībā var tikai pēc savienošanās laulības kopdzīvē; turpretīm vieglprātīgā flirtēšana jeb nodauzīšanās ar daždažādām pretējā dzimuma personām ir rakstura sekluma pazīme, un tā nekādā ziņā nevar dot to cēlo baudu un dzīves daiļumu, kādu sniedz pilnīga kopdzīve ar patiesi mīlotu cilvēku. Beidzot nedrīkst aizmirst, ka apmēram 50 gadu vecumā cilvēkam sāk izbeigties visi tīri personiskie fiziskie prieki un tādēļ no šā laika sākot viņa galvenākā bauda ir novērot, kā attīstās un pieaug spēkā un gudrībā viņa bērni un vēlāk arī bērnu bērni, kuriem līdzī viņš it kā no jauna pārdzīvo savus paša bērnības, jaunības un pusmūža priekus. Bet ja nu cilvēkam nemaz ģimenes nav, tad viņam viss šis laiks, apmēram trešā daļa no visa mūža, jānodzīvo tukšā vientulībā, bez īstas tuvinieku sirsnības un mīlestības, bez jebkādām nākotnes izredzēm, bez fiziskas nemirstības apziņas — vienmuļīgā drūmā iznīcības un nāves gaitas novērojumā. —

Tāpat arī nedrīkstam neko taupīt izpildot pienākumus pret saviem bērniem, nespējīgiem vecākiem, sabiedrību un valsti. Tiem jādot pilnā apmērā viss, kas tiem pienākas: bērniem un vecākiem — viņu veselībai piemērots uzturs, un it sevišķi plaša izglītība bērniem, saskaņā ar viņu īpatnējām tieksmēm un gara spējām; sabiedrībai un valstij — visi likumā noteiktie nodokļi, nodevas un citas nastas. Ja nepildīsim savus pienākumus, tad nevarēsīm paši sevi cienīt, bet bez pašcieņas neviens garīgi attīstīts cilvēks nevar justies apmierināts un laimīgs, un nekādi ietaupījumi, kas panākti kaitējot pašcieņai, nevarēs vairs sagādāt tādām cilvēkam apmierinājumu un laimi. —

Neraugoties uz to, ka ir tik daudz dažādu dzīves uzdevumu un pienākumu, kur nedrīkstam taupīt, mums tomēr vēl ir diezgan daudz izdevības šur un tur kautko ietaupīt, pat arī no samērāniecīgiem ienākumiem, piemēram: nelietojot reibinošus dzērienus, tabaku un uzturam mazvērtīgas baudu vielas, atteicoties no greznības, no dzimšanas dienu un vārda dienu svinēšanas, no tukšām un mazvērtīgām izpriecām (ballēm, ķinīšiem, izbraukumiem u. t. l.), piekopjot veselīgo staigāšanas sportu dārgo satiksmes līdzekļu lietošanas vietā, ieturot vislielāko mērenību barības uzņemšanā, izlietojot pēc iespējas visu savu brīvo laiku dažādu dzīves vajadzību apmierināšanai paša spēkiem, un — ja ienākumi visai mazi un svarīgas vajadzības to prasa — pat atteicoties no derīgiem izrīkojumiem (teātriem, koncertiem u. c.) un vispār no mākslas baudām, jo nepieciešamais vienmēr stādāms augstāk par jauko.

I. Laika dārgums.

Katru stundu un katru minūti tikai vienreiz dabūjam pār-dzīvot, un nēvaram vairs to atgūt atpakaļ ne par visas pasau-les bagātībām. Turklāt jāievēro, ka apmēram trešā daļa no visa mūža mums jāpavada gulēšanā, un tā tad mums īstai dzīvei atliek tikai ⅓ mūža. Paturot vienmēr prātā, ka no visas neapjaužamās mūžības mums atliek dzīvei tikai visai īss lai-ciņš, mums kā saprātīgiem radījumiem jācenšas ikvienu brīdi savā mūžā padarīt tik skaistu un vērtīgu, cik vien iespējams. Pats par sevi saprotams, ka jūteklju pārsātināšana ar dažādām pārkamām baudām nevis padara skaistu mūsu dzīvi, bet gan notrulina jūteklju organus, sagandē veselību un tā tad sarūgtina mūsu dzīvi. Nevien dzīves vajadzības, bet arī mūsu organisms prasa enerģisku nodarbošanos darbam. Un tādēļ mums katrā ziņā jāiemācās pārvērst darbu par baudu. Darbs, pie-nācīgā kārtā darīts, uztur cilvēka miesu un garu veselu, možu un enerģisku un it īpaši ar savām sagādātām vērtībām nodro-šina cilvēka saimniecisko stāvokli un neatkarību, kā arī paceļ viņa pašcieņu sakarā ar radīto iespēju pienācīgi izpildīt savus pienākumus pret ģimeni un sabiedrību. Tā tad visu dzīvei at-likušo laiku (⅓ mūža) mums ar darba palīdzību vajadzētu pār-vērst materiālā un garīgā kapitālā (attīstot savu prātu un zi-nāšanas un izkopjot krietnu raksturu).

Bet mūsu tagadējā sabiedriskā ražošanas iekārtā katram nav vis iespējams izlietot savas spējas lietderīgā darbā, un pat mūsu nelielajā Latvijā vienmēr ir daži tūkstoši bezdarbnieku, kas nevar atrast darbu. Protams, visi zemes īpašnieki, kā arī dažādu citu uzņēmumu īpašnieki var itin visu savu laiku izlietot derīgā darbā. Bet algotiem darbiniekiem tādas izdevības nav. Ir tomēr neapstrīdami, ka visa tauta kopā saņem tikai tik daudz materiālo vērtību, cik viņa pati ražojusi. To pašu varētu teikt arī par ikvienu atsevišķu darbinieku. Bet ja nu vispār zinām, ka algoto darbinieku organizācijas visur prasa aprobežot darba laiku uz 8 vai 6 stundām dienā, vai tad neiznāk tā, it kā šīs orga-nizācijas rūpētos par savu locekļu ienākumu sašaurināšanu? —

Te nu jāsaka, ka ir tādi darbi, kur pat 6 stundas dienā ir par daudz, bet ir arī tādi, kur varētu strādāt pat 12 stundas dienā. Nav ko šaubīties, ka neizlietojot pilnā apmērā visas sa-vas darba spējas, vispirmā kārtā pametumus par zaudēto laiku cieš strādnieki paši. Bet nevajaga arī aizmirst, ka strādniekam, bez darba savā algotā vietā, ir arī dažādi citi nepieciešami darbi: viņam jāpavairo savas zināšanas un izglītība, viņam jāpalīdz

saviem bērniem skolas darbos un tie jāaudzina, viņam arī jāpadara dažādi darbiņi un jāizgatavo vai jāizlabo dažādi priekšmeti savā ģimenes saimniecībā — un tā tad viņš arī šo „brīvo“ laiku izlieto lietderīgā darbā. Ja turpretīm strādnieku lielākā daļa neizlietotu šo laiku lietderīgā mājas darbā, tad tiešām šāds darba laika aprobežojums būtu uzskatāms par kaitīgu visai tautai un it īpaši pašiem strādniekiem.

Jāatzīmē arī, ka ļoti daudz laika zaudējam ar nemākulīgu darba iedalīšanu un nēpareizām darba kustībām. Tā piemēram varenajā rūpniecības zemē Amerikā, kur fabrikās bija iedomājušies, ka darbs iekārtots ļoti produktīvi, nāca kāds apdāvināts Tailors un parādīja, ka tie paši darbinieki ar daudz mazākām pūlēm var padarīt divreiz tik daudz un vēl vairāk, ja tie izdara visas kustības pēc labi aprēķināta un cieši noteikta plāna. Ikdienīškā dzīvē ļoti daudz laika zaudē tie, kas nemīl par darba atsevišķām kustībām padomāt, bet tikai skrien un „ķer“ savā darbā. Tā piemēram nemākulis pļāvējs cērt ar izkapti divreiz, kamēr labais pļāvējs tikai reizi, un tomēr paliek tam tālu pakaļā. Katru soli apdomājot, var ļoti daudz padarīt arī „gaŗāmejot“, kur neapdomīgajam jātaisa atsevišķs gājiens. It īpaši daudz laika zaudē tie, kas nenoliek katru lietu īstā vietā, bet atstāj to pagaidām kur pagadās, jo kārtīga nolikšana neaizņem ne pus tik daudz laika, kā nekārtīgi noliktās lietas meklēšana vai sakārtošana kā atsevišķs darbs; nevajaga neko sajaukt, tad arī nevajadzēs neko nokārtot.

Laiks ir nauda, bet cik daudz naudas — tas atkarājas no mūsu pašu centības, saprāta un apdomības.

J. Raksturs un labklājība.

Runājot par taupību un kapitāla iekrāšanu, nevienam brīdi nevajaga aizmirst, ka materiālā turība nav mērķis, bet tikai līdzeklis cilvēka labklājībai. Īstais mērķis ir tikai cilvēks pats, t. i. cilvēka rakstura krietnums un daiļums. Un cilvēka labklājība un laime atkarājas galvenā kārtā no viņa rakstura, ja vien viņam ir vesela miesa un vesels gars. Tā kā raksturs, ciktāl tas nav iedzimis no vecākiem, sāk izveidoties un nodibināties jau agrā bērnībā, tad vecākiem ir nopietns pienākums savu bērnu labā no paša sākuma rūpēties par viņu rakstura izkopšanu. Nerunājot par vissvarīgāko, t. i. morālisko audzināšanu, kuŗa īsti neietilpst šā apcerējuma robežās, jau agri jācenšas bērnu pieradināt pie pašsavadīšanās un pie savu iegribu un kārību apspiešanas, neapmierinot itin visus viņa iekārojumus un pieradinot viņu šādus vai tādus baudu priekšmetus lietot mazā apmērā un

atlikt otrai reizei, kā arī pilnīgi atturēties zināmu laiku no kautkā ļoti iekārota. Ja jau bērnībā ievingrināsies par sevi valdīt, tad vēlāk nebūs jāsmok savu iegribu verdzībā, kādā atrodas cilvēku lielais vairums. Bērns jāradina arī pie vienkāršības gan apgērbā, gan citos priekšmetos, allaž norādot, ar kādām grūtām pūlēm ražojamas saimnieciskās vērtības un cik daudz ideālu un cēlu darbu varam padarīt ar šīm vērtībām, ja tās neizšķiežam par greznību un citiem niekiem. Tāpat jau ļoti agri bērns jāpieradina pie nopietna, viņa spējām piemērota darba, it īpaši sargoties uzvelt saviem kalpotājiem tādus bērnu apkopšanas darbus, kurus tie spēj paši padarīt. Tā piemēram savu naksttrauciņu iznest un izskalot, istabu izslaucīt, malciņu pienest vai sakraut, aplikt papīrus savām skolas grāmatām, kasīt ar mazu grābeklīti sienu un daudz daudz citus sīkus darbiņus vienmēr vajaga bērnam pamācīt labi un kārtīgi padarīt. Ja bērns jau agri būs pieradināts pie darba, tad viņš nespēs dzīvot bez darba un darbs viņam būs mīļš un patīkams, kā arī vēlāk sagādās viņam materiālu drošību un neatkarību un tamlīdz apmierinājumu un dzīves prieku. Vispār jau agrā jaunībā jāpieradina pie domām, ka saimnieciskās vērtības iegūstamas tikai ar darbu un ka neko nedrīkst iegūt bez darba, jāpieradina raudzīties uz karšu vai citādām naudas spēlēm, vai uz derībām, kā uz peļamu netikumumu. Sakarā ar to arī nav vēlams atstāt miesīgi un garīgi veselīem bērniem kā mantojumu brīvus kapitālus, jo ikviens paša nepelnīts ieguvums atstāj bojājošu iespaidu uz raksturu: kas viegli nācis, tas arī viegli aiziet, bet kas iegūts ar grūtām pūlēm, to sargāsies vieglprātīgi izšķiest. Atstāt saviem bērniem iekoptu lauksaimniecības vai rūpniecības uzņēmumu — ir vēlams, bet brīvos naudas līdzekļus labāk noguldīt kā stipendiju kapitālu bērnu bērnu un visu turpmāko paaudžu izglītības nodrošināšanai vai arī vispār novēlēt izglītības iestādēm, kā to ļoti bieži dara Amerikas bagātnieki, šie praktiskie aprēķina cilvēki.

Audzināšana un izglītība var stipri iespaidot rakstura izveidošanos un tādēļ mums tām jāpiegriež vislielākā vērība. Ja savus bērnus mīlam, tad nedrīkstam izpildīt viņu iegribas, nedrīkstam tos lutināt, bet mums jāamāca un jāradina viņiem būt stipriem un varēt pašiem sevi apgādāt un nodrošināt, jo tikai stipri un krietni raksturi jutīsies dzīvē laimīgi un vairos arī sabiedrības labklājību.

XIV. Valsts uzdevumi saimnieciskā dzīvē.

Katram no mums zināma mūsu tautas spēcīgā tieksme pēc „sava kaktiņa, sava stūrīša“. Šī tieksme ir cilvēka dabīgā un tei-

camā dzīņa pēc saimnieciskās drošības un neatkarības. Cilvēkam, kam ir „savs kaktiņš, savs stūritis“, ir nevien droša vieta, kur savu galvu nolikt, bet arī neizsīkstošs darba un pārtikas līdzekļu avots, kādēļ arī viņam nav jānomāc savs gars ar kustoni-skajām maizes rūpēm un viņš var netraucēti nodoties arī augstākām un cēlākām dvēseles prasībām pēc īstas cilvēka cienīgas sabiedriskas labklājības.

Bet kaut arī itin visi cilvēki būtu diezin cik darbīgi, taupīgi un apzinīgi, tomēr nebūtu iespējams tā iekārtoties, lai ikvienam būtu savs paša zemes īpašums, jo tad jau visa zeme būtu jāsadala tik mazās daļās, ka uz tām vairs nevarētu piekopt kaut cik ienesīgu saimniecību. Tādēļ ir un vienmēr būs lielas ļaužu masas, kuŗām jāiztiek bez „sava kaktiņa, sava stūriša“, kaut gan arī viņām ir tāda pati spēcīga dzīņa pēc drošības un neatkarības.

Lai nu visa sabiedriskā dzīve nepārvērstos par briesmīgu kaujas lauku cīņā pēc maizes kumosa un lai arī šo bezzemnieku stāvokli padarītu kaut cik vieglāku un drošāku, tad te atveras viens no plašākiem un svarīgākiem valsts uzdevumiem tautas saimnieciskajā dzīvē.

Ja vēl ne tagad, tad katrā ziņā drīzā laikā, pateicoties lielajā pasaules kuŗā gūtajiem piedzīvojumiem, cilvēce būs sasniegusi to attīstības pakāpi, kad valstīm vairs nebūs jā rūpējas par savu drošību pret „ārējiem ienaidniekiem“, jo valstu savstarpējās attiecības tad nokārtos tāpat „tiesa ceļā“ kā privātpersonu attiecības, kuŗas sirmajā senatnē arī nokārtoja tāpat ar izkaušanos un rupju spēku. Tad arī valsts daudz sekmīgāki varēs izlietot visus savus garīgos un materiālos spēkus iekšējā ienaidnieka, t. i. pilsoņu saimnieciskās nedrošības, apkuŗošanai.

Visi pasaules lielākie domātāji ir atzinuši, ka cilvēku dzīvē nav augstākas laimes par savstarpēju mīlestību. Īsti ņemot tikai mīlestība rada paradīzi zemes virsū, bet naidis turpretīm pārvērš sabiedrisko dzīvi par elli. Tā kā nu nevis kūdīšana vai musināšana, bet gan saimnieciskās grūtības un nedrošība rada tīri dabīgu naidu nabadzīgajos un nenodrošinātos iedzīvotāju slāņos pret turīgajiem un nodrošinātiem, tad arī viens no galvenākajiem valsts uzdevumiem ir rūpēties, lai šīs grūtības un nedrošību mazinātu.

Sakarā ar to valstij pienākas nodrošināt ikvienam pilsonim nevien viņa spējām piemērotu izglītību, bet arī darbu, maizi, apģērbu, dzīvokli un ārstniecisku palīdzību nelaimes un slimību gadījumos. Šis pienākums tomēr nav uzskatāms kā tautai un nodokļu maksātājiem uzlikta smaga nasta, bet gan kā tautai ienesīga rīcība, ar kuŗu nevien nodrošina

apgādājamais, mazina šķiru naidu un stiprina sabiedrisko sa-
skaņu un drošību, bet arī rada jaunas saimnieciskas vērtības,
kas citādi tautai būtu pilnīgi zaudētas. Visas saimnieciskās
vērtības rada darbs, un tādēļ katra darba spēka atstāšana dīkā
jeb neizmantošana uzskatāma par tīšu vērtību bojā laišanu. Ļau-
dis, kam šādu vai tādu iemeslu dēļ neizdodas atrast nodarboša-
nos, tomēr tamdēļ badā nemirs, bet meklēs un atradīs glābiņu
sabiedrībai kaitīgā darbībā, nododoties zādzībām, krāpšanai
laupišanai un citām nekrietnībām. Bet ņemot viņus valsts gā-
dībā, šie jaunie mazināsies un viņi radīs ievērojamas saimnie-
ciskas vērtības.

Kā nu rast līdzekļus un darbus pilsoņiem, kas tos no valsts
prasītu?

Vispirms jāatzīst, ka visi kaitīgie priekšmeti, kā reibinošie
dzērieni, tabaka u. c., ciktāl ļaužu vājā gribas spēka, kontraban-
das, personīgās brīvības principa vai citu iemeslu dēļ nav iespē-
jams šādu priekšmetu ražošanu pavisam apturēt, būtu pār-
ņemami vienīgi valsts ražošanā un pārdošanā, jo privātie ražo-
tāji un tirgotāji ir ieinteresēti ar reklāmu un citiem līdzekļiem
veicināt šo nāvēkļu plašāku lietošanu tautā, kamēr valstij, kā
visas tautas pārstāvei, ir interese pēc iespējas samazināt viņu
lietošanu. Nav arī jābaidās, ka šo nāvēkļu privātie ražotāji un
pārdevēji, pārņemot viņu darba nozari valsts monopolā, pavairo
bezdarbnieku skaitu. Gluži otrādi, viņi savu kapitālu ievietos
derīgu vērtību ražošanā un tur tādā pašā apmērā nodarbinās
strādniekus, ar ko turklāt šie derīgie ražojumi pavairo visus
tautas kapitāla kopsummā un tamlīdz arī pavairoties iespēja no-
darbināt arvien plašākas strādnieku masas.

Tālāk valstij jāķeras pie tiem darbiem, kas privātai uz-
ņēmībai „neatmaksājas“, bet kam tautas interesēs ir ļoti svarīga
nozīme, un proti, pie purvu, smiltāju un citu nederīgu zemju
kultivēšanas, ūdeņu noteku regulēšanas un zemes meliorācijas,
ceļu taisīšanas, elektrisko ūdens spēka staciju ierīkošanas u. t. l.

Protams, ka no tautas interešu viedokļa nav nekādas sajēgas
traucēt derīgu priekšmetu ražošanu privātā kārtā, jo nav taču
nozīmes tam, kā vērtības ražotas, bet gan tam, cik šo vērtību
pieražots un par kādu cenu tās iegūstamas. Cik nepareizi
ir traucēt privāto ražošanu, to tagad visai pasaulei spilgti parāda
Krievija, kur tagad šā iemesla dēļ pastāv nekad nepieredzēts
preču trūkums un ārkārtīga dārdzība. Nav jānoārda vecā saim-
niecības ēka, lai celtu jaunu, bet gan var celt vecajai blakus
jauno, un tikai tad, kad jaunā būs galīgi izveidota un sakarā ar to
vecā izrādīsies par gluži lieku, varēs sākt domāt par vecās no-
vākšanu.

Privātās ražošanas vienīgais ļaunums ir tas, ka viņa, iepļūdinot darbu organizētāju īpašumā milzīgus kapitālus, bieži vien pavedina viņus uz izšķērdīgu dzīvi un dažādām pārmērībām. Bet izšķērdība, kā jau to agrāk apskatījām, ir tautas kapitāla nevajadzīga postīšana. Lai nu vispār ierobežotu izšķērdību, valstij ir tikai viens līdzeklis, un proti, aplikt izšķērdības priekšmetus ar tik augstiem nodokļiem, cik vien to atļauj iespēja tikt galā ar kontrabandu. Turpretīm visādi jāveicina taupības ieaudzīnāšana tautā, ja iespējams, pat atsvabinot noguldījumu procentus no nodokļiem.

Veicinot ar saprātīgu saimniecisku politiku taupību un apkaļojot izšķērdību, valsts galvenais uzdevums tomēr ir rūpēties, lai neviena kautcik spējīga pilsoņa darba spēks nepaliktu neizmantots, bet lai to pārvērstu derīgās vērtībās — tautas kapitālā, jo, kā jau apskatījām, kapitāla nekad nevar būt par daudz. Un beidzot jāraugās, lai šis kapitāls kalpotu visplašāko aprindu labklājības pacelšanai, cik vien vispār iespējams pacelt cilvēku labklājību ar saimnieciskiem līdzekļiem. Protams, ka valstij arī jāatrod, kā novērst bēdīgi smieklīgo sabiedriskās iekārtas nepilnības parādību, ka tauta prot gan dažādas vajadzīgās vērtības ražot, bet neatrod iespējas šīs saražotās vērtības lietot, un gaudzdamās par pārprodukciju un skatīdamās šajās vērtībās, cieš šo vērtību trūkumu.

XV. Kas tad notiktu, ja visi būtu taupīgi.

Kāds sabiedriska darbinieks priekš dažiem gadiem (polemikā pret kādu manu rakstu), apstrīdot taupības lietderību un cildinot patēriņu kā tādu, virsrakstā likto jautājumu uzstādīja kā brīdinošu baidekli par to sabiedrisko postu, kādu sabiedrībai varētu sagādāt vispārēja taupība. Lai gan esmu pārliecināts, ka ar iepriekš teikto jau būšu pietiekoši apgaismojis, ka tautai, valstij un visai cilvēcei, tāpat kā atsevišķai saimniecībai, nav jā-rūpējas par savu darba augļu iznīcināšanu (patēriņu), bet ikkatrs ietaupījums nāk tikai visiem par labu, — tomēr gribu savu rakstu nobeigt tieši ar šo kādreiz brīdinājumam likto jautājumu.

Tā tad lūkošu attēlot, kā pēc manām domām izskatītos pasaulē, kur visi cilvēki būtu taupīgi. —

Pats par sevi saprotams, ka alkoholiskus dzērienus, tabaku un visas citas cilvēka veselībai kaitīgas vielas taupīgā sabiedrībā neviens vairs nelietotu, atstājot tās vienīgi ārstu rīcībā kā medicīniskus līdzekļus.

Arī cilvēku daiļuma gaume būtu stipri pārvērtusies: Briljantiem, dimantiem un visiem citiem dārgakmeņiem privātā tirgū nebūtu nekādas vērtības (izņemot stiklu griežamos dimantus). Arī zeltu un citus dārgmetālus privātpersonas nepieprasītu, bet tos izlietotu gandrīz vienīgi naudas izgatavošanai un varbūt dažām tehniskām vajadzībām. Tāpat neviens nekārotu tērpties dārgās zvēradās un diezin kādos citos reti sastopamos un grūti izgatavojamos (t. i. dārgos) audumos un izgreznojumos. Pat sievietes būtu sasniegušas tikpat augstu apģērba kultūru, kā tagad vīrieši, un nelietotu apģērbam nekādas mežģīnes, kruzulus, nedz citus liekus izgreznojumus. Vispār apģērbī gan būtu vienkārši, bet no izturīgas un glītas drānas, labi pielāgoti augumam un pār visām lietām kalpotu tikai savam galvenam uzdevumam — aizsargāt cilvēka miesu no nepiemērotas temperatūras.

Slaistīties bezdarbībā nevienam veselam vīrietim vai sievietei nekad vairs nenāktu ne prātā, jo taupīgi cilvēki tūliņ saprastu, ka laiks ir visdārgākā manta, tādēļ ka nevienu notecējušu minūti vairs nevar atdabūt ne par kādu bagātību. Tāpat visi saprastu, ka darbs spēcina veselību, stiprina tikumisko pašapziņu, rada dzīves prieku un vispār ir viena no galvenākām dzīves baudām. Darba grūtības veselam cilvēkam nemaz vairs nebūtu iespējamās, jo visus grūtākos darbus izpildītu vispilnīgākās mašīnas un piemērotākie darba rīki, kuŗu iegādāšanai, protams, līdzekļus netaupītu. —

Bet ko tad gan visi šie taupīgie cilvēki ar savām daudzajām un pilnīgajām mašīnām strādātu, ja taupības dēļ būtu izbeigusies visu veselībai kaitīgo vielu, greznuma priekšmetu un dažādu citu nevajadzīgu lietu rūpniecība?

Tā kā sakarā ar taupību kredītiestāžu rīcībā atrastos ļoti lieli naudas līdzekļi, kuŗus tās aizdotu par niecīgiem 2—3 procentiem, tad šos līdzekļus plaši izmantotu arī tādiem uzņēmumiem, kuŗi tagad neatmaksājās, un proti, purvu un smiltāju kultivēšanai, zemes meliorācijai, ūdensceļu, šoseju un dzelzceļu izbūvei, elektrisko spēka staciju būvēm u. t. t., u. t. t. Te visur tauta atrastu daudz darba. Bez tam uz jaunkultivētās zemes, ieskaitot arī daļu par druvām pārvēršamo pļavu un ganību, varētu nodibināties milzīgs daudzums jaunu saimniecību (pēc statistikas Latvijā aŗanzemes ir tikai ap 28% no visas terriŗorijas, bet ganību, pļavu un nederīgas zemes — ap 44% un mežu 28%), un šajās saimniecībās, kā jau vispār lauksaimniecībā, nekad nevarētu būt ne runas par darbu trūkumu.

Petrólejas un akmeņoļu ievadumi no ārzemēm milzīgi sa-

mazinātos, jo apgaismošanai, vārīšanai, apsildīšanai, kā arī višādam dzinējspēkam lietotu jaunierīkotās spēka stacijās ražoto elektrību. Sakarā ar lēto elektrisko dzinējspēku plaši attīstītos visādu nozaļu rūpniecība, kuņas attīstību turklāt veicinātu arī lētie tautas ietaupītie krediti. Tādēļ arī no ārzemēm nāktos ievest varbūt pavisam niecīgu preču daudzumu, nerunājot jau nemaz par lauksaimniecības ražojumu un cukura ieviešanu, kuņas mēs varētum diezgan daudz izvest uz ārzemēm.

Kā jau savā vietā paskaidroju, ražojumu un darba pieprasījums sakarā ar taupību nevis samazinātos, bet gan pavairotos, jo lai spētu kautko vērtīgāku iegādāties (piemēram ērtu dzīvojamo māju, automobili, klavieres, augstskolas izglītību, drošu uzturu vecuma, nespēka, slimības un nelaimes gadījumos u. t. t., u. t. t.), iepriekš ir jāietaupa vajadzīgie līdzekļi. Pats par sevi saprotams, ka visi cilvēki, arī vecie un nespējīgie, ēstu labu un spēcīgu barību, ģērbtos tīrās un glītās drēbēs, dzīvotu ērtās, gaišās un veselīgās telpās un iekārtotu visu savu dzīvi pilnīgā saskaņā ar dabiskajām veselības prasībām. Bet vislielākais pieprasījums būtu pēc grāmatām un dažādiem citiem izglītības līdzekļiem un pēc izglītības darba spēkā, kā skolotājiem, audzinātājiem, profesoriem u. t. l., jo izglītībai neviens līdzekļus ne-taupītu un sevišķi spējīgie varētu dabūt vai nu stipendijas vai lētus izglītības kreditus, par kuņu atmaksu varbūt valsts uzņemtos galvojumu. Visi censtos izglītoties nevien tādēļ, lai prastu nopelnīt sev dienišķo maizīti (tādas rūpes taupīgā sabiedrībā nemaz nepazītu), bet it īpaši tādēļ, lai saprastu dzīves vērtību un nozīmi un lai zinātu, kā padarīt savu personīgo un arī valsts un sabiedrisko dzīvi tik skaistu, cēlu un pilnīgu, cik vien tas gaišam un izkoptam prātam iespējams.

Bet vai tad tiešām taupībai varētu būt tik lieli panākumi, ka nevienam vairs nebūtu pazīstamas maizes rūpes?

Te jāņem vērā, ka arī jau tagadējā sabiedrībā, kur tik maz taupīgu cilvēku, šie nedaudzie taupīgie, kaut arī viņu darba alga būtu samērā maza, tomēr gandrīz nekad nononāk trūkuma stāvoklī. Bet ja nu tautas vairākums vai pat visa tauta būtu taupīgi, tad arī katra atsevišķa cilvēka saimnieciskie panākumi būtu nesalīdzināmi lielāki. Kā katra lielāka dabas katastrofa vai nelaime (zemes trīce, plūdi, ugunsgrēks, karš, sērgas u. c.), kas iznīcina saimnieciskās vērtības, jācieš nevien šo mantu īpašniekiem, bet, sakarā ar ciešajām savstarpējām sabiedriskajām attiecībām, zināmā mērā sadalās uz visu tautu, tāpat arī katra atsevišķa cilvēka izšķērdība, nevajadzīgi iznīcinot cilvēku pūliņu augļus, pasliktina visas tautas saimniecisko stāvokli. Un jo vai-

rāk šo izšķērdīgo, jo grūtāks visas tautas un tamlīdz arī taupīgo cilvēku stāvoklis; turpretīm jo vairāk taupīgo cilvēku, jo vieglāks kļūst visas tautas stāvoklis. Tā tad viegli saprotams, ka taupības panākumi pavairotos tādā apmērā, kādā būtu pavairoties pašu taupīgo cilvēku samērs sabiedrībā.

Tādēļ droši varam ticēt, ka taupīgā sabiedrībā tiešām neviens vairs nepazītu maizes rūpes. Un tikai tad parādītos visā pilnībā, cik augsts un cēls var būt cilvēks un cik daiļa un vērtīga ir viņa dzīve.

Cilvēka gars, atsvabinājies no kustoniskajām maizes rūpēm un apbruņots un apgaismots ar zinātnes un mākslas sasniegumiem, meklētu un tiešām arī sasniegtu savai dievišķai būtībai piemērotu dzīves veidu un iekārtotu savstarpējās sabiedriskās attiecības pēc īstās tikumības, t. i. patiesības, taisnības un pašaielīdzīgas varonības prasībām.

Nesaprotami tad būtu cilvēkam apgalvojumi, ka viņa sabiedriskā pārliecība, viņa morāliskie ideāli varētu atkarāties no viņa saimnieciskā stāvokļa. Nesaprotama būtu viņam tagadējā tieksme pēc dažādiem ārējiem spīguļiem un mirdzumiem, jo tādas lietas taču varētu būt pievilcīgas tikai bērniem un mežoniem, kamēr attīstīti un izkopti gari meklē dzīves jaukumu savā rakstura skaistumā un varonīgā dziņā sabiedrībai vairāk dot (ar savu derīgo darbu) un mazāk no tās ņemt (patērēt personīgām vajadzībām). Pavisam neiedomājama būtu tieksme pēc bezdarbības, t. i. pēc stāvokļa, kāds piemērots tikai kropliem un nespējniekiem. Pats par sevi saprotams, ka izšķērdību, ar kuŗu tagad dažs labs mēdz lepoties (fünf Kopeken so oder so...), tad katrs uzskatītu par kauna lietu, jo tautas līdzekļu postīšana tiešām tāda ir.

Nebūtu arī vairs pazīstama šķiru cīņa un ienaidi starp dažādām iedzīvotāju grupām un ar to saistītās diktātoriskās tieksmes, jo katrs saprastu, ka ienaida jūtas taču ir tās, kas padara cilvēku sabiedrisko dzīvi par elli, kamēr mīlestība un sirsnība ir visjaukākais un vērtīgākais, ko vispār dzīvē iespējams sasniegt un kas padara sabiedrisko dzīvi par paradīzi. Protams, ka arī tad vēl galīgi neizbeigtos cīņa starp cilvēkiem, bet tā būtu tikai morāliska cīņa, kuŗā censtos viens otru pārspēt — taisnprātībā, godīgumā, pašaielīdzībā un augstsirdībā. Un citādi tas arī nemaz nevarētu būt, jo katrs maizes rūpju galīgi nenospiests un garā attīstīts cilvēks, kas kautcik izbaudījis skaistās un cēlās pašcieņas un tikumiskās varonības jūtas, skaidri sapratīs, ka cilvēks var būt tikai tik laimīgs, cik viņš ir morāliski augsts. —

Lūk, tā izskatītos sabiedrībā, kur visi būtu taupīgi.

Saturs.

	Lappuse
Ievads	3
I. Cik grūti radāmas saimnieciskās vērtības	7
II. Necienīga rīcība ar grūtos sviedros radītām vērtībām	8
III. Nabadzīgo ļaužu izšķērdība un ar taupību iegūstamie panākumi	10
IV. Ko saka izšķērdības aizstāvji	11
V. Kas ir izšķērdība	12
A. Nepieciešamais	12
B. Derīgais	13
C. Jaukais	13
VI. Darbs un kapitāls	14
VII. Vai izšķērdīgais notērē naudu	17
VIII. Atsevišķas personas un tautas interešu nesaskaņa	19
IX. Produktīvais un neproduktīvais darbs	20
X. Vai vispārēja taupība nepavairotu bezdarbnieku skaitu	22
XI. Vai kapitāla pieaugšanai varētu būt kādas augstākās robežas	28
XII. Taupības un izšķērdības tikumiskā nozīme	30
XIII. Daži praktiski soļi taupīgā saimniecībā	34
A. Rēķinvedība	34
B. Atlicinājumi	39
C. Parādi	40
D. Alkoholiskie dzērieni	42
E. Tabaka	44
F. Greznība un mode	45
G. Jūteklju pārsātināšana	46
H. Samērība izdevumos	48
I. Laika dārgums	51
J. Raksturs un labklājība	52
XIV. Valsts uzdevumi saimnieciskā dzīvē	53
XV. Kas tad notiktu, ja visi būtu taupīgi	56

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309056441

[0.20]

